

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Een strafrechtelijke aanpak voor jeugdbendes?

Marieke Zee

17-4-2012

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een onderzoek naar de mogelijkheid om criminele jeugdgroepen en jeugdbendes op strafrechtelijke wijze aan te pakken. Met deze scriptie rond ik mijn studie aan de faculteit Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Tilburg af. Met de wetenschappelijke opleiding die ik nu heb afgerond en met de reeds afgeronde opleiding HBO Recht aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, hoop ik een goede basis te hebben gelegd voor een boeiende juridische carrière. Mijn academische jaren hebben mij met name verdieping in het strafrecht gebracht. Degenen die bijgedragen hebben aan het succesvol afronden van deze scriptie wil ik hartelijk bedanken. Met name bedank ik mevrouw mr. R. de Jong, mijn scriptiebegeleidster, die mij op inspirerende wijze blijvend heeft geënthousiasmeerd om mijn onderzoek rechtswetenschappelijk waardig uit te voeren.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	5
1. De opkomst van de jeugdgroepen	8
1.1. Inleiding	8
1.2. Historisch perspectief.....	8
1.3. Huidige stand van zaken.....	12
1.4. Handhavingsmogelijkheden	15
1.5. Samenvattend	18
2. Jeugdgroepen en jeugdbendes omschreven.....	19
2.1. Inleiding	19
2.2. Het groepsproces	19
2.3. Veelvuldig gehanteerde definities.....	21
2.4. Andere definities	23
2.5. Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes	24
2.6. Samenvattend	25
3. Vervolging van jeugdgroepen.....	27
3.1. Inleiding	27
3.2. Tenlastelegging door het Openbaar Ministerie	27
3.3. Het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie	29
3.4. Samenvattend	30
4. Artikel 140 Wetboek van Strafrecht.....	32
4.1. Inleiding	32
4.2. Betekenis van art. 140 Sr.....	32
4.3. Kenmerken van art. 140 Sr	35
4.4. Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes versus criminele organisaties.....	39
4.5. Samenvattend	41
5. Afdoeningsmogelijkheden.....	42
5.1. Inleiding	42
5.2. Het oordeel van de rechter	42
5.3. Sanctioneringsmogelijkheden	43
5.4. Zwaarder straffen?	48
5.5. Samenvattend	50
6. Conclusies en aanbevelingen	51

6.1. Inleiding	51
6.2. Conclusie	51
6.3. Aanbevelingen.....	53
Literatuurlijst	55

Inleiding

Als je de media en de politiek moet geloven, is jeugdcriminaliteit in groepsverband aan de orde van de dag. Nieuwsberichten van januari en februari jongstleden kopten over jeugdbendes: “Jeugdbende mishandelt vrouw”, “Jeugdbende Tilburg pest buurtbewoners weg” en “Twee verdachten jeugdbende weer vrij”.¹ Naar aanleiding van dergelijke nieuwsberichten worden regelmatig Kamervragen gesteld over criminele jeugdgroepen dan wel jeugdbendes, waarbij de vragen met name gaan over de (strafrechtelijke) aanpak van de tweede groep.² Naar aanleiding van deze (toenemende) aandacht voor criminaliteit gepleegd door jeugdgroepen, heeft de minister van Veiligheid en Justitie, Opstelten, onlangs aangekondigd prioriteit te geven aan het terugdringen van criminele jeugdgroepen.³

In 1998 is in opdracht van het Ministerie van Justitie onderzoek gedaan naar jeugdgroepen. In het rapport wordt aangegeven dat niet iedere jeugdgroep een jeugdbende is en er wordt onderscheid gemaakt in drie typen jeugdgroepen, namelijk de hinderlijke jeugdgroep, de overlastgevende jeugdgroep en de criminele jeugdgroep.⁴ Door Advies- en Onderzoeksbureau Beke worden vervolgens in 2000 de jeugdgroepen nader gekarakteriseerd.⁵ Ten aanzien van de overlastgevende en criminele jeugdgroepen wordt ook een overtreffende variant weergegeven, respectievelijk de straatbende en de jeugdbende.⁶ Naar aanleiding van deze onderverdeling zijn door verschillende instanties projecten opgericht die op (veelal) preventieve wijze de overlast van jeugdgroepen moeten terugdringen.⁷ Echter, de criminele jeugdgroepen en jeugdbendes laten zich vaak niet lenen voor dergelijke projecten. Deze groepen hebben een ander motief om delicten te plegen en zijn reeds actiever in de criminele wereld.⁸ Ten aanzien van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes zou vervolging meer geschikt zijn om de groepen aan te pakken. Het lijkt er echter op dat in de fasen van opsporing, vervolging en sanctionering geen gebruik wordt gemaakt van de ontwikkelde definities. Het lid zijn van een criminele jeugdgroep of jeugdbende heeft namelijk in veel gevallen geen strafrechtelijke consequenties voor de jeugdigen.

¹ Hart van Nederland 16 februari 2012, Omroep Brabant 10 februari 2012, TRV Utrecht 27 januari 2012.

² Zie bijvoorbeeld *Aanhangsel van de Handelingen II* 2011/12, nr. 812, *Aanhangsel van de Handelingen II* 2011/12, nr. 52, *Aanhangsel van de Handelingen II* 2009/10, nr. 2362, *Aanhangsel van de Handelingen II* 2009/10, nr. 1686.

³ Nieuwsbericht: ‘Minister Opstelten pakt criminele jeugdgroepen steviger aan’, www.rijksoverheid.nl.

⁴ Hakkert e.a. 1998, p. 9 en 10.

⁵ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 11.

⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 123.

⁷ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 23.

⁸ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 39 en 123.

In het commune strafrecht is deelneming aan een criminele organisatie apart strafbaar gesteld, namelijk in art. 140 Wetboek van Strafrecht (verder: Sr). Door invoering van dat artikel heeft de wetgever aan willen geven dat het in georganiseerd verband plegen van misdrijven niet wordt getolereerd. In onderhavig onderzoek zal worden bestudeerd of criminele jeugdgroepen en jeugdbendes ook aan de hand van dit artikel vervolgd kunnen worden. Het doel daarvan ligt in het verlengde van het doel van art. 140 Sr: het apart strafbaar stellen van jeugdigen die in groepsverband (zware) delicten plegen. Vervolgens zal worden bezien of het sanctiearsenaal van het jeugdstrafrecht toereikend is om de jeugdige die deelneemt aan een jeugdbende een passende straf op te leggen. Immers, wanneer art. 140 Sr toepasbaar is op bepaalde jeugdgroepen, blijven de sancties van het jeugdstrafrecht gelden.

De concrete onderzoeksvraag luidt: moet, analoog aan art. 140 Sr, ook de deelneming van jeugdigen aan een criminele jeugdgroep of jeugdbende, apart strafbaar worden gesteld? In het verlengde daarvan zal tevens worden onderzocht of het sanctiearsenaal van het jeugdstrafrecht toereikend is om criminele jeugdgroepen en jeugdbendes terug te dringen.

Om te komen tot een gedegen conclusie wordt in het eerste hoofdstuk de ontwikkeling van jeugdgroepen onder de loep genomen. Daarbij wordt ook de huidige stand van zaken besproken en handhavingsmogelijkheden die inmiddels in het leven zijn geroepen. Hoofdstuk 2 bestaat uit een beschrijving van het ontstaan van groepen en het ontstaan groepsriminaliteit. Daarnaast worden de verschillende typen jeugdgroepen uitgediept door bestudering van hun kenmerken. Nadat in de hoofdstukken 1 en 2 de achtergrond van jeugdgroepen is weergegeven, wordt in hoofdstuk 3 bekeken wat het vervolgingsbeleid is van het Openbaar Ministerie ten aanzien van jeugdigen die in groepen delicten plegen. Aangezien de huidige minister van Veiligheid en Justitie voornemens is criminele jeugdgroepen harder te gaan aanpakken en het Openbaar Ministerie daar – strafrechtelijk gezien – een sleutelrol in speelt, wordt tevens een blik geworpen op het toekomstbeeld van het Openbaar Ministerie ten aanzien van jeugdgroepen. In hoofdstuk 4 wordt voorts ingegaan op art. 140 Sr. Allereerst wordt het ontstaan van het artikel in kaart gebracht. Vervolgens worden de kenmerken van art. 140 Sr besproken en worden deze kenmerken naast criminele jeugdgroepen en jeugdbendes gelegd, om te bezien of deze jeugdgroepen ook strafbaar kunnen zijn ingevolge art. 140 Sr. In het voorlaatste hoofdstuk wordt de afdoening door de rechter van de in hoofdstuk 3 bestudeerde zaken weergegeven. Daarnaast worden relevante sancties voor jeugdgroepen van het jeugdstrafrecht onder de loep genomen en wordt er bezien of deze effectief kunnen zijn in de aanpak van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes. Tot slot wordt in hoofdstuk 6 conclusies getrokken naar

aanleiding van de onderzoeksvraag. Tevens worden aanbevelingen gedaan ten behoeve van de aanpak van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes.

1. De opkomst van de jeugdgroepen

1.1. Inleiding

De laatste jaren wordt in toenemende mate aandacht geschonken aan jeugdcriminaliteit in groepsverband. De directe aanleiding hiervoor zijn met name de incidenten die aan dit gedrag gerelateerd zijn, zoals overvallen, intimidatie en geweldplegingen, en de politieke aandacht die hieruit voortvloeit. In dit eerste hoofdstuk zal in de eerste plaats worden gezien in welke mate in vroegere tijden aandacht was voor jeugdigen die in groepsverband delicten pleegden. Om dit te bewerkstelligen, zullen ook de belangrijkste ontwikkelingen van het jeugdstrafrecht onder de loep worden genomen en wordt in beeld gebracht hoe de politiek zich over het fenomeen jeugdgroepen en jeugdbendes heeft gebogen; welke standpunten door politici werden ingenomen en welke oplossingen door hen werden geprefereerd. Het hoofdstuk zal worden afgesloten met de meest recente ontwikkelingen aangaande problematische jeugdgroepen en handhavingsmogelijkheden die naar aanleiding van de verschillende typen jeugdgroepen zijn ontwikkeld.

1.2. Historisch perspectief

In de eerste helft van de negentiende eeuw groeide het besef dat jeugdcriminaliteit als een maatschappelijk probleem moest worden gezien. Daarmee ontstond ook de justitiële en sociaal-politieke aandacht voor criminaliteit door jeugdigen.⁹ De behoefte om minder vrijblijvend te reageren, werd vertaald door de jeugdige delinquenten daadwerkelijk te vervolgen.¹⁰ Bij de vervolging werd de leeftijd van de jeugdige meegenomen als verzachtende omstandigheid, zodat toch een gepaste sanctie opgelegd kon worden.¹¹ In deze periode bestond de geregistreerde criminaliteit vooral uit delicten die voorkwamen op het platteland, zoals diefstal van hout en het illegaal steken van turf.¹² Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw verschoof de jeugdcriminaliteit van het platteland naar de steden.¹³ Gezegd zou kunnen worden dat in die periode de eerste jeugdgroepen werden gesignaleerd in de grote steden. Het betrof van huis weggelopen kinderen, die in groepen op straat rondzwierven. Overdag hingen zij doelloos op straat rond of bedelden. Vooral 's nachts konden zij voor onrust zorgen bij de burgers.¹⁴ Toentertijd werd echter niet het in groepen rondhangen als probleem beschouwd. De maatschappij maakte zich meer zorgen

⁹ Christiaens & Weijers 2008, p. 24.

¹⁰ Christiaens & Weijers 2008, p. 25.

¹¹ Christiaens & Weijers 2008, p. 25.

¹² Christiaens & Weijers 2008, p. 26.

¹³ Christiaens & Weijers 2008, p. 26.

¹⁴ Christiaens & Weijers 2008, p. 26.

om de weggelopen kinderen, die als verwaarloosd werden gekwalificeerd.¹⁵ Deze verwaarloosde kinderen werden beschouwd als potentiële criminelen, met name vanwege gebrek aan pedagogische zorg in het gezin.¹⁶ Men was van mening dat tot aan de meerderjarigheid, de opvoeders van de jeugdigen verantwoordelijk waren voor een deugdelijke opvoeding.¹⁷ Wanneer dit (onverhoopt) niet gebeurde, moest een ander dan de ouders de jeugdige (her)opvoeden, volgens de beschermingsgedachte.¹⁸ Deze gedachte sluit geheel aan bij de kijk op jeugdcriminaliteit indertijd. Pas in 1905 werd een apart jeugdstrafrecht ingevoerd: de Kinderwetten. De doelstelling van deze Kinderwetten was om door opvoedkundige sancties het gedrag van de jeugdige te verbeteren.¹⁹ Het jeugdstrafrecht had een sterk pedagogisch karakter, waarbij speciale preventie in de vorm van verbetering van de opvoedingssituatie voorop stond.²⁰ Omdat jeugdigen nog beïnvloedbaar of opvoedbaar waren, werd straf gezien als middel om gedragsverandering te bewerkstelligen.²¹

Rond 1955 werden officieel de eerste jeugdbendes geregistreerd. Het betrof luidruchtige, opzichtig geklede jeugdigen die zich in groepen ophielden. Deze jeugdigen werden nozems genoemd.²² De nozems werden onder andere gekenmerkt door het ontbreken van ideologieën en een sterke neiging tot collectiviteit, die geen hechte organisatievorm had.²³ Bepaalde nozemgroepen vertoonden delinquent gedrag in de vorm van vandalisme en diefstal.²⁴ De kans om in de criminaliteit te belanden, was groter naarmate de jeugdsituatie van de nozem meer ongunstig was. Labiele gezinsituaties, met name veroorzaakt door oorlogsomstandigheden, werden gezien als oorzaak voor het wangedrag van de nozems.²⁵ In de serie 'Het abc der opvoeding' worden in de aflevering 'Onze nozems' resultaten weergegeven van onderzoek dat werd verricht naar enkele nozemgroepen in Nederland.²⁶ Aan de hand daarvan konden drie typen nozems worden onderscheiden, namelijk de "huis, tuin en keuken nozem", de "labiele nozem" en de "nozem met een smaakje".²⁷ De "huis, tuin en keuken nozem" werd gezien als een normale puber, die zich door middel van licht provocerend gedrag probeerde af te zetten tegen de bemoeienissen van de maatschappij.²⁸ De "labiele nozem"

¹⁵ Van Waesberghe 1906, p. 3.

¹⁶ Van Waesberghe 1906, p. 3 en 9.

¹⁷ Bartels 2007, p. 5.

¹⁸ Bartels 2007, p. 5.

¹⁹ Bartels 2007, p. 3.

²⁰ Bartels 2007, p. 3 en 6.

²¹ Bartels 2007, p. 4 en 5.

²² Christiaens & Weijers 2008, p. 35.

²³ Mik 1963, p. 16.

²⁴ Mik 1963, p. 29.

²⁵ Mik 1963, p. 24 en 25.

²⁶ Mik 1963, p. 5.

²⁷ Mik 1963, p. 29.

²⁸ Mik 1963, p. 29.

was gevoelig voor deelname aan agressieve en semicriminele activiteiten. Hierin speelde hij geen sleutelrol.²⁹ De “nozem met een smaakje” had in zijn vroege jeugd te maken gehad met een zeer ongunstige gezinssituatie.³⁰ Dit leidde sowieso tot justitieel contact, omdat de nozem in een groep vaak de initiatiefnemer was tot criminele activiteiten.³¹

In 1961 werd in de Eerste en Tweede Kamer het rapport van de commissie-Overwater behandeld. Deze commissie was tien jaar eerder ingesteld om van advies te dienen over de vraag in welke richting het rijkstucht- en opvoedingswezen en in verband daarmee het kinderstrafrecht zich zouden moeten ontwikkelen.³² De commissie zette in haar rapport uiteen dat het beginsel ‘geen straf zonder schuld’ een meer prominente plaats moest krijgen in het jeugdstrafrecht.³³ Het jeugdstrafrecht moest daarnaast niet enkel preventief worden ingezet, maar het moest ook gelden als straf; tenminste als de jeugdige zich bewust was van de gevolgen van zijn daad.³⁴ Van belang daarbij was dat de straf een afschrikkende werking had op andere daders, waarbij de commissie-Overwater dacht aan “de behandeling van bende- of groepsriminaliteit”.³⁵ Gedurende de parlementaire behandeling van het rapport was een verharding merkbaar wat betreft de aanpak van jeugdcriminaliteit.³⁶ De parlementariërs maakten zich ernstig zorgen over de jeugd, mede dankzij de opkomst van het fenomeen ‘nozems’.³⁷ Leden van de Eerste Kamer onderkenden het gevolg dat de oorlog had op jeugdigen die net na die tijd waren geboren. Hun ouders hadden hen in feite niets te bieden, waardoor sommigen groepen vormden en onrust veroorzaakten, in sommige gevallen met gebruikmaking van vandalisme en geweld.³⁸

Uiteindelijk werd in 1965 het jeugdstrafrecht gewijzigd. De wijzigingen behelsden onder meer de instelling van een benedengrens van leeftijd, nieuwe sancties, zoals de arreststraf en de maatregel van plaatsing in een inrichting voor buitengewone behandeling, en uitbreiding van de bevoegdheden van de kinderrechter.³⁹ Ten aanzien van overlast door jeugdgroepen werd geen aparte wetgeving gecreëerd.⁴⁰

²⁹ Mik 1963, p. 29.

³⁰ Mik 1963, p. 29.

³¹ Mik 1963, p. 29.

³² Rapport Commissie-Overwater 1951, p. 5.

³³ Rapport Commissie-Overwater 1951, p. 6.

³⁴ Rapport Commissie-Overwater 1951, p. 6.

³⁵ Rapport Commissie-Overwater 1951, p. 6.

³⁶ Delicat 2001, p. 172.

³⁷ Delicat 2001, p. 171.

³⁸ *Handelingen I* 1961/62, 5, p. 2014.

³⁹ De Jonge & Van der Linden 2007, p. 63.

⁴⁰ *Kamerstukken II* 1961/62, 4141, nr. 5 (MvA).

Na deze herziening van het jeugdstrafrecht blijven jeugdgroepen onderwerp van het debat. Tijdens de vaststelling van het wetsontwerp van hoofdstuk VI (Justitie) van de Rijksbegroting 1966 werd beraadslaagd hoe tegen jeugdbendes opgetreden moest worden. Enerzijds werd voorgesteld de jeugdigen “met de gummilat te bewerken”.⁴¹ Deze opvatting werd echter niet breed gedeeld in de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer. Een ander voorstel was om te onderzoeken waar de oorzaak van problematische jeugdgroepen vandaan kwam, zodat een preventieve oplossing gevonden kon worden.⁴² Daarnaast werd voorgesteld om justitieel snel te reageren ten aanzien van delinquente jeugdgroepen, door snelle voorgeleiding en berechting.⁴³ Indertijd werd reeds gewezen op verschillende interpretaties van het begrip ‘jeugdbende’. Onderscheiden moesten worden: “georganiseerd baldadig gedrag en georganiseerd crimineel gedrag”.⁴⁴ Na deze periode bleef het even rustig rondom de jeugdbendeproblematiek.

Een verdere verharding van het jeugdstrafrecht vindt plaats vanaf de jaren zeventig. Door de toegenomen mondigheid van jeugdigen, groeide de overtuiging dat een bevoogdende benadering van de jeugdige niet meer paste.⁴⁵ De eigen verantwoordelijkheid van de jeugdige kwam meer voorop te staan; de jeugdige wordt steeds meer rechtssubject in plaats van rechtsobject.⁴⁶ Belangrijke actor in dat proces was de Commissie kleine criminaliteit, de commissie-Roethof, die in 1985 een rapport uitbracht. De commissie pleitte voor “een versterking van het persoonlijke en functiegebonden toezicht op potentiële delinquenten”.⁴⁷ Met name ten aanzien van jeugdigen moest het toezicht worden aangescherpt, omdat lichte overtredingen vaak door hen werden gepleegd. Dit was een veel voorkomend verschijnsel en daarom een probleem.⁴⁸ Door deze hernieuwde ideeën over jeugdcriminaliteit werd het beeld van de jeugd negatiever en kwam de aandacht meer te liggen bij preventie van jeugdcriminaliteit.⁴⁹

In 1994 bracht de Commissie Jeugdcriminaliteit, de commissie-Van Montfrans, het rapport ‘Met de neus op de feiten: aanpak jeugdcriminaliteit’ uit.⁵⁰ Een van de conclusies uit het rapport was dat ongeveer tweederde van de jeugdcriminaliteit in groepsverband werd gepleegd. Dit was echter een

⁴¹ *Handelingen II* 1965/66, 2, p. 95.

⁴² *Handelingen II* 1965/66, 2, p. 95.

⁴³ *Handelingen II* 1965/66, 2, p. 96.

⁴⁴ *Handelingen II* 1965/66, 2, p. 95.

⁴⁵ Hermanns e.a. 2005, p. 277.

⁴⁶ Bac 1998, p. 121.

⁴⁷ Rapport Commissie-Roethof 1986, p. 59.

⁴⁸ Bunkers & Baerveldt 1995, p. 200.

⁴⁹ Visser e.a. 2008, p. 10.

⁵⁰ Bunkers & Baerveldt 1995, p. 200.

vermoeden, omdat geen betrouwbare gegevens beschikbaar waren.⁵¹ Opvallend was de opvatting van de commissie dat jeugdcriminaliteit nooit geheel uitgebannen kon worden. Als reden werd genoemd dat vormen van criminaliteit horen bij het opgroeien van jeugdigen.⁵²

In 1995 vindt opnieuw een herziening van het jeugdstrafrecht plaats. Grondlegger van deze herziening was het rapport van de Commissie Herziening strafrecht voor jeugdigen, de commissie-Anneveldt, uit 1982. De commissie vond het enerzijds belangrijk dat de jeugdige niet geschaad zou worden in zijn ontwikkeling door de opgelegde sanctie; de sanctie moest een positieve gedragsverandering bewerkstelligen. Anderzijds moesten bepalingen met een onnodig bevoogdend karakter uit het jeugdstrafrecht verwijderd worden.⁵³ Het voorstel van de commissie-Anneveldt om flexibele leeftijdsgrenzen te hanteren werd in de Tweede Kamer een goede zaak bevonden, omdat “delinquenten in groepsverband [dan] ook zoveel mogelijk volgens gelijke regels kunnen worden behandeld”.⁵⁴ Dit voornemen is later vervat in de artikelen 77b en 77c Sr. Een andere wijziging behelsde dat de strafmaxima werden verhoogd, waardoor het jeugdstrafrecht uiteindelijk een nog meer repressief karakter kreeg.⁵⁵ Het doel daarvan was modernisering en vereenvoudiging, waardoor het jeugdstrafrecht kon anticiperen op de toegenomen mondigheid van de jeugdigen.⁵⁶

1.3. Huidige stand van zaken

Sinds het rapport van de commissie-Van Montfrans is de aandacht voor problematische jeugdgroepen flink toegenomen. Naar aanleiding van de daarin vermelde constatering, werd in 1998 door het stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit van de directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid van het Ministerie van Justitie in samenwerking met Advies- en Onderzoeksbureau Beke nader onderzoek gedaan naar groepsriminaliteit in Nederland.⁵⁷ Uit deze terreinverkenning bleek dat het definiëren van de verschillende problematische jeugdgroepen niet eenvoudig was.⁵⁸ De politie Haaglanden maakte reeds onderscheid tussen hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen en jeugdbendes, die door de onderzoekers zijn overgenomen en nader gekarakteriseerd.⁵⁹ Ten aanzien van de aard en omvang van problematische jeugdgroepen, moest worden geconcludeerd dat het zicht op de aanwezigheid van jeugdgroepen binnen een gemeente

⁵¹ Bunkers & Baerveldt 1995, p. 201.

⁵² Bunkers & Baerveldt 1995, p. 200.

⁵³ De Jonge & Van der Linden 2007, p. 65.

⁵⁴ *Handelingen II* 1993/94, 9, p. 530.

⁵⁵ De Jonge & Van der Linden 2007, p. 79.

⁵⁶ Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra 2009, p. 27.

⁵⁷ Hakkert e.a. 1998, p. 9.

⁵⁸ Hakkert e.a. 1998, p. 9.

⁵⁹ Hakkert e.a. 1998, p. 10.

zeer gering dan wel niet aanwezig is. Meer kennis omtrent de aanwezigheid en de samenstelling van jeugdgroepen was vereist om een gedegen aanpak te ontwikkelen.⁶⁰

Een onderzoek naar de aanwezigheid en samenstelling van jeugdgroepen volgde in 2000. De onderverdeling van jeugdgroepen die de politie Haaglanden reeds hanteerde, werd een leidraad in het onderzoek en kon – op basis van de mate van criminaliteit – weer verder uitgewerkt worden.⁶¹

Aan de hand van de onderverdeling in hinderlijk, overlastgevende en criminele jeugdgroepen, kon worden vastgesteld dat toentertijd binnen vijf middelgrote gemeenten 44 hinderlijk, 51 overlastgevende en 18 criminele jeugdgroepen aanwezig waren.⁶² Voorts werd in kaart gebracht welk ontwikkelingspad de jeugdgroepen volgden en hoe het groepsproces zich vormde. Naar aanleiding van de bevindingen werden aanbevelingen gedaan die moesten aanzetten tot beleid.⁶³ De belangrijkste aanbeveling was om aan de hand van een meetinstrument – de ‘shortlist groepsriminaliteit’ – per politiedistrict de problematische jeugdgroepen in beeld te brengen.⁶⁴ Uit de nota Vasthoudend en Effectief blijkt dat deze aanbeveling reeds in de praktijk werd toegepast in de politieregio Gelderland-Midden en in Amsterdam.⁶⁵ Toegezegd werd, dat, indien de shortlistmethodiek bleek te werken, deze toegepast zou worden in alle politieregio’s.⁶⁶ En, de ‘shortlist groepsriminaliteit’ bleek te werken, want eind 2009 kon het totale aantal problematische jeugdgroepen in Nederland worden medegedeeld. Ook was duidelijk om welke typen jeugdgroepen het ging.⁶⁷ De cijfers kregen ook in de media veel aandacht. De televisiezender RTL kwam zelfs al eerder met cijfers naar buiten, die zij hadden verzameld bij een aantal politieregio’s.⁶⁸ De officiële cijfers lieten een resultaat zien van een totaal aan 1.760 problematische jeugdgroepen, waarvan 1.341 hinderlijk, 327 overlastgevend en 92 crimineel. Van voorgenoemde groepen waren 27 te kwalificeren als straatbende en 10 als jeugdbende.⁶⁹

Sinds die tijd is de aandacht voor problematische jeugdgroepen in de politiek eigenlijk niet meer verslapt. Diverse keren werden door Kamerleden vragen gesteld aan de ministers van Justitie en

⁶⁰ Hakkert e.a. 1998, p. 15.

⁶¹ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 11.

⁶² Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 129-131.

⁶³ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 133-138.

⁶⁴ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 138.

⁶⁵ *Kamerstukken II 2001/02*, 28 292, nr. 2, p. 49.

⁶⁶ *Kamerstukken II 2001/02*, 28 292, nr. 3, p. 18 (MvT).

⁶⁷ Nieuwsbericht: ‘1760 jeugdgroepen veroorzaken hinder, overlast of zijn crimineel’, www.rijksoverheid.nl

⁶⁸ Nieuwsbericht: ‘Jeugdgroepen steeds groter probleem’, www.rtlnieuws.nl

⁶⁹ Ferwerda & Van Ham 2010a, p. 22.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties omtrent jeugdgroepen en jeugdbendes.⁷⁰ En, bij de vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2009, uitten enkele Kamerleden hun zorgen omtrent een tekort aan politieagenten op straat om bendevorming van jeugdgroepen tegen te gaan.⁷¹ De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties – Ter Horst – maakte, in antwoord op die zorgen, kenbaar dat een aantal wetsvoorstellen in voorbereiding was, die het Openbaar Ministerie en gemeenten meer mogelijkheden zouden geven jeugdbendes aan te pakken.⁷² In 2010 werd een hernieuwde inventarisatie van de omvang van jeugdgroepen gepresenteerd. Op dat moment is het aantal problematische jeugdgroepen reeds licht gedaald, namelijk naar een totaal van 1.527 jeugdgroepen. Van de hinderlijke jeugdgroepen worden 1.154 geteld, van de overlastgevende 284 en van de criminele 89.⁷³

Na bekendwording van laatstgenoemde cijfers, heeft minister Opstelten van Veiligheid en Justitie aangekondigd criminele jeugdgroepen steviger te gaan aanpakken.⁷⁴ In het Regeerakkoord is dit als prioriteit gesteld. De minister heeft ten doel gesteld het aantal criminele jeugdgroepen binnen twee jaar terug te dringen met medewerking van de politie, het Openbaar Ministerie en de gemeenten.⁷⁵ Om dit te realiseren heeft minister Opstelten het Actieprogramma Criminele jeugdgroepen opgezet.⁷⁶ In het actieprogramma – dat voor een groot gedeelte gericht is op criminele jeugdgroepen – vraagt hij gemeenten de benodigde capaciteit vrij te maken, zodat de aanpak van hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen geïntensiveerd kan worden. Om de gemeenten hierin tegemoet te komen, is een handreiking opgesteld waarin de regierol van de gemeenten ten aanzien van de aanpak van de hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen is uitgewerkt.⁷⁷ Het terugdringen van de criminele jeugdgroepen denkt minister Opstelten aan te pakken door in de eerste plaats een landelijk actieteam aan te stellen, die zich gaat bezighouden met “het verbeteren van de samenwerking tussen alle partners, het delen van goede praktijken in de verschillende politieregio’s, het versterken van de informatie-uitwisseling en het wegnemen van knelpunten in de uitvoering”.⁷⁸ Voorts zullen tien coördinatoren worden aangesteld, die als regionaal aanspreekpunt zullen fungeren. Ook zullen zij “knelpunten en good practice in kaart brengen en de aanpak van lokale criminele groepen

⁷⁰ *Aanhangsel Handelingen II* 2008/09, 991, p. 2075-2076, *Aanhangsel Handelingen* 2008/09, 1531, p. 3213-3214 en *Aanhangsel Handelingen II* 2009/10, 1686, p. 3605-3606.

⁷¹ *Kamerstukken II* 2008/09, 31 700 VII, nr. 49, p. 4-5.

⁷² *Kamerstukken II* 2008/09, 31 700 VII, nr. 49, p. 21.

⁷³ Ferwerda & Van Ham 2010b, p. 3.

⁷⁴ Nieuwsbericht: ‘Minister Opstelten pakt criminele jeugdgroepen steviger aan’, www.rijksoverheid.nl.

⁷⁵ *Kamerstukken II* 2011/12, 33 000 VI, nr. 2, p. 14.

⁷⁶ *Kamerstukken II* 18 mei 2011, 26 335, p. 1.

⁷⁷ *Kamerstukken II* 18 mei 2011, 26 335, p. 3.

⁷⁸ *Kamerstukken II* 18 mei 2011, 26 335, p. 3.

monitoren".⁷⁹ Ten derde stelt de minister voor om een plan van aanpak per criminele jeugdgroep op te stellen en die onder verantwoordelijkheid van "de lokale driehoek" (de gemeente, de politie en het openbaar ministerie) te laten vallen. Daarbij zullen Veiligheidshuizen – een samenwerkingsverband tussen verschillende veiligheidspartners⁸⁰ – verder doorontwikkeld worden.⁸¹ Tot slot wil minister Opstelten de criminele jeugdgroepen aanpakken door de reeds bestaande en nieuwe instrumenten gecombineerd in te zetten en er zorg voor te dragen dat een passende dadergerichte sanctie wordt opgelegd. Voor een effectieve aanpak is ook vereist dat de delinquente jeugdige snel voor de rechter wordt gebracht.⁸² Met voorgaande speerpunten wil de minister van Veiligheid en Justitie trachten de criminele jeugdgroepen terug te dringen. In hoeverre deze teruggedrongen moeten worden, blijkt niet uit het actieprogramma.

1.4. Handhavingsmogelijkheden

In het rapport 'Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld: tussen rondhangen en bendevoorming' wordt een scheidslijn geplaatst tussen de hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen enerzijds en de criminele jeugdgroepen anderzijds. Deze scheiding heeft te maken met de verschillende ontwikkelingspaden die de jeugdgroepen volgen.⁸³ Ten aanzien van hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen is het maatschappelijk perspectief overwegend positief. De meeste jeugdigen uit deze groepen gaan namelijk naar school en hun opleidingsniveau is ruim verdeeld.⁸⁴ Bij criminele jeugdgroepen, wordt het maatschappelijk perspectief meer negatief gezien, omdat het opleidingsniveau zeer laag is en de dagelijkse bezigheden niet erg florissant zijn. Slechts twintig procent van deze jeugdigen heeft werk. Een andere twintig procent is werkloos en de rest gaat naar school.⁸⁵ Door degenen die schoolgaand zijn, wordt veel gespijeld en ook verlaten zij vroegtijdig school.⁸⁶ Wat betreft de ontwikkelingspaden van de jeugdgroepen kan ook een verschil worden gezien in de aard en het karakter van gepleegde delicten. Delicten gepleegd door hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen zijn overwegend licht, waarbij af en toe een zwaarder delict wordt gepleegd. Dit laatste is vooral van toepassing op jeugdigen uit overlastgevende jeugdgroepen.⁸⁷ De jeugdigen uit de criminele jeugdgroepen plegen voornamelijk dezelfde delicten als de andere twee typen jeugdgroepen. Echter, de delicten worden vaker gepleegd en het motief om de delicten te

⁷⁹ Kamerstukken II 18 mei 2011, 26 335, p. 3.

⁸⁰ www.veiligheidshuis.nl

⁸¹ Kamerstukken II 18 mei 2011, 26 335, p. 4.

⁸² Kamerstukken II 18 mei 2011, 26 335, p. 4-5.

⁸³ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 135.

⁸⁴ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 35.

⁸⁵ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 35.

⁸⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 36.

⁸⁷ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 36-37.

plegen is anders. Het doel is om (financieel) voordeel te halen uit de criminaliteit.⁸⁸ Tot slot is de functie van de jeugdgroep verschillend. Hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen komen namelijk in de eerste plaats samen om sociale activiteiten met elkaar te ondernemen. Criminele jeugdgroepen hebben daarentegen tot doel meer criminele activiteiten te verrichten.⁸⁹ Door deze verschillen tussen de gedefinieerde jeugdgroepen is een andere aanpak vereist om criminaliteit te voorkomen dan wel op te lossen of te sanctioneren. Het gedrag van hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen is aan te merken als “openbare orde problematiek”. De aanpak van de politie en gemeenten zal daardoor met name gericht moeten zijn op handhaven de openbare orde ten aanzien van voorgenoemde groepen. Ten aanzien van de criminele jeugdgroepen zal de focus meer moeten liggen bij opsporing en vervolging, omdat het gedrag van die groep meer crimineel van aard is.⁹⁰

In 2000 is tevens door het Ministerie van Justitie onderzoek gedaan naar de verschillende preventieve en repressieve methoden om problematische jeugdgroepen aan te pakken.⁹¹ Destijds konden reeds vijftig methoden worden verzameld. Om de methoden overzichtelijk te krijgen werd een verdeling gemaakt in vijf typen projecten, namelijk voorlichting, voorzieningen, inventarisering en contact, toeleiding en straf.⁹² De eerste vier van deze projecten worden preventief ingezet; ze moeten voorkomen dat de rondhangende jeugdgroepen delicten gaan plegen. Door middel van de voorlichtingsprojecten wordt getracht drugs- en alcoholgebruik tegen te gaan en de jeugdigen bewust te maken van de invloed van groepsprocessen. Deze projecten worden geregisseerd door de gemeente.⁹³ De projecten die zijn gericht op voorzieningen hebben tot doel de jeugdigen een ontmoetingsplek te geven om overlast terug te dringen, waar eventueel ook activiteiten georganiseerd kunnen worden. Initiatiefnemers tot het opzetten van dergelijke ontmoetingsplekken zijn de gemeenten en jeugdwerk.⁹⁴ Om een beter beeld te krijgen van jeugdgroepen, is er een aantal projecten dat zich richt op inventarisatie daarvan, door contact te leggen met de jeugdigen.⁹⁵ De toeleidingprojecten houden in dat aan de leden van een jeugdgroep concrete taken worden gegeven, zoals toezichthouder of surveillant. Deze projecten worden aangestuurd door jeugdzorg, politie en/of gemeenten.⁹⁶ Op de site www.wegwijzerjeugdneveiligheid.nl staan alle projecten beschreven aan de

⁸⁸ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 38-39.

⁸⁹ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 135.

⁹⁰ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 135.

⁹¹ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 23-24.

⁹² Van Gemert & Wiersma 2000, p. 28-29..

⁹³ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 33.

⁹⁴ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 35.

⁹⁵ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 43.

⁹⁶ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 53.

hand waarvan instanties als gemeenten, jeugdwerk en politie problematische jeugdgroepen trachten terug te dringen.

Het project 'Sport-it' uit Amsterdam is een voorbeeld van het bieden van voorzieningen voor met name hinderlijke jeugdgroepen. Door middel van sport wordt getracht de competentie van jeugdigen te verbeteren, zoals samenwerken, op tijd komen en doorzetten. De versterking van deze vaardigheden zouden de jeugdigen kunnen helpen in hun privéleven.⁹⁷ Een ander (wellicht bekender) voorbeeld van het bieden van een voorziening aan rondhangende jeugdigen is de jongerenontmoetingsplaats.⁹⁸ Overlastgevende jeugdgroepen kunnen wellicht gebaad zijn bij de projecten 'Van Toezicht naar Doezicht' en het 'Stedelijk Mobiel Jongeren Team'. Bij beide projecten worden hinderlijke jeugdgroepen na analyse, op een ongedwongen manier benaderd door respectievelijk wijkagenten en jongerenwerkers. Het doel van deze projecten is om meer vertrouwen en respect te doen ontstaan tussen de politie en de jeugdigen. Op deze wijze zijn zij eenvoudiger benaderbaar voor een terechtwijzing en kan eventueel met hen gesproken worden over een oplossing of alternatief voor het rondhangen.⁹⁹

Wanneer jeugdgroepen overgaan tot het plegen van strafbare feiten, kunnen in de fase vóór vervolging ook repressieve maatregelen door de reclassering en de politie worden ingezet.¹⁰⁰ De uitdrukking 'repressieve maatregel' betekent in dit geval niet dat de maatregel een wettelijke grondslag heeft, maar dat de maatregel voorziet in het in bedwang houden van de jeugdigen. Het project 'Hi Five' is een voorbeeld van een dergelijke repressieve maatregel. Deze maatregel wordt met name toegepast om delinquente jeugdigen uit criminele jeugdgroepen te sanctioneren, zonder dat de rechter daarbij wordt betrokken.¹⁰¹ De methode bestaat uit vijf fasen, die steeds intensiever en strenger worden. Indien een jeugdige voor de eerste keer over de schreef gaat, wordt hij in de eerste fase geplaatst. Hoe vaker hij een delict pleegt, hoe hoger hij in de fasen komt, dus hoe meer de politie de jeugdige op de huid zit.¹⁰² Het doel daarvan is om de jeugdige uit de anonimiteit te halen en de ouders te betrekken bij hun delinquente kind. Hierdoor moet de druk op de jeugdige toenemen, waardoor hij zal afzien van het plegen van delicten.¹⁰³ De straf die de jeugdige opgelegd

⁹⁷ www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl.

⁹⁸ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 35.

⁹⁹ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 45 en www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl.

¹⁰⁰ Van Gemert & Wiersma 2000, p. 57.

¹⁰¹ www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl.

¹⁰² www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl.

¹⁰³ www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl.

kan worden is een geldboete van maximaal € 130,- of een alternatieve sanctie. Gedraagt de jeugdige zich goed, dan kan hij weer een fase lager worden geplaatst.¹⁰⁴

1.5. Samenvattend

Op grond van het voorgaande wordt duidelijk dat in de jaren na de Tweede Wereldoorlog de aandacht omtrent criminaliteit voor jeugdgroepen steeds is toegenomen. De eerste piek is te zien in de jaren zestig en zeventig, toen met name ‘nozems’ de gemoederen bezig hielden. Na deze periode werd het even stil omtrent groepsriminaliteit. Een stilte voor de storm, zou gezegd kunnen worden, want vanaf 1995 hebben jeugdbendes en jeugdgroepen continu in de belangstelling gestaan. Met name sinds de inventarisatie van de aard en het aantal jeugdgroepen in Nederland door middel van de shortlist groepsriminaliteit in 2009 het resultaat liet zien van 1.760 problematische jeugdgroepen. Naar aanleiding daarvan zijn veel projecten, werkgroepen en regelgeving opgezet, die de aantallen zouden moeten terugdringen. In 2011 is het terugdringen van het aantal criminele jeugdgroepen zelfs als prioriteit vastgelegd in het Regeerakkoord. Het Actieprogramma criminele jeugdgroepen kent verscheidene taken toe aan de politie, de gemeenten, het Openbaar Ministerie en de Veiligheidshuizen, maar draagt niets aan over de mogelijkheid tot aanpassing van het (jeugd)strafrecht met betrekking tot sanctionering van leden – zowel leiders als meelopers – van criminele jeugdgroepen en/of jeugdbendes. Wellicht is dat niet haalbaar of niet nodig. Aan de andere kant zou het een manier kunnen zijn om deze jeugdigen harder aan te pakken en, hopelijk, te voorkomen dat ze in hun criminele carrière blijven hangen. De vraag luidt dus hoe een repressief beleid vorm moet worden gegeven.

¹⁰⁴ www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl.

2. Jeugdgroepen en jeugdbendes omschreven

2.1. Inleiding

Alvorens in te gaan op de definities die worden gehanteerd om de verschillende problematische jeugdgroepen te omschrijven, zal in dit tweede hoofdstuk het groepsproces worden bestudeerd. Duidelijk zal moeten worden hoe problematische jeugdgroepen worden gevormd en hoe zij tot delinquent gedrag komen. Voorts zal aandacht geschonken worden aan de definities die worden gebruikt om jeugdgroepen te omschrijven. Aan de hand van die definities worden namelijk methoden ontwikkeld – die zijn omschreven in het vorige hoofdstuk – door middel waarvan de jeugdgroepen moeten worden teruggedrongen en aangepakt. Tot slot zal worden ingegaan op de jeugdgroepen die zwaardere vormen van criminaliteit plegen, namelijk de criminele jeugdgroepen en de jeugdbendes.

2.2. Het groepsproces

Het ontstaan van jeugdgroepen heeft in feite te maken met het ontstaan van vriendschappen en relaties. Vriendschappen komen voort uit drie basisprincipes, namelijk gelegenheid, similariteit en status.¹⁰⁵ De gelegenheid heeft betrekking op het aanbod van relaties. Relaties van jeugdigen zullen zich vooral aanbieden op school, tijdens sportuitoefening en in de buurt waar hij opgroeit.¹⁰⁶ Deze plaatsen scheppen gelegenheid tot het aangaan van vriendschappen met leeftijdsgenoten.¹⁰⁷ Op zo'n moment kan toevalligerwijs een kleine groep jeugdigen ontstaan, die uitgroeit tot een grotere jeugdgroep.¹⁰⁸ Met name in het begin van de adolescentiefase zal de jeugdige geneigd zijn zich te voegen bij een groep. In deze levensfase, waarin de jeugdige zichzelf gaat herontdekken, richt hij zich tot zijn leeftijdsgenoten. Aan hen wil hij zich aanpassen; hij wil goedkeuring ten aanzien van zijn (nieuwe) identiteit.¹⁰⁹ Daarom zal een jeugdige meestal relaties aangaan met leeftijdsgenoten die gelijke kenmerken hebben, zoals opleiding, etniciteit en houding. Met hen zal hij zich meer kunnen vereenzelvigen.¹¹⁰ Daarnaast is status voor een jeugdige in de adolescentiefase belangrijk. Volgens het statusprincipe kiest iedereen een vriend met een zo hoog mogelijke status, in ieder geval geen lagere status dan hijzelf heeft. Dit heeft tot gevolg dat personen met een gelijke status naar elkaar

¹⁰⁵ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 214.

¹⁰⁶ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 214.

¹⁰⁷ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 214.

¹⁰⁸ Hakkert e.a. 1998, p. 91.

¹⁰⁹ Weijers 2010, p. 341.

¹¹⁰ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 214.

toe trekken. Als het deel uitmaken van een jeugdgroep statusverhogend is voor een jeugdige, dan zal hij eerder geneigd zijn om toe te treden tot die groep.¹¹¹

Een aantal theorieën kan worden onderscheiden die onder andere verklaren hoe een groep tot delinquent gedrag kan komen. De theorieën laten allen zien dat vriendschappen een belangrijke factor kunnen zijn in (het ontwikkelen van) crimineel gedrag. In de eerste plaats wordt bij de controletheorie van Hirschi delinquent gedrag gezien als “een gevolg van mislukte externe of interne controle”.¹¹² Tot aan de adolescentiefase kunnen de ouders en opvoeders van de jeugdigen aangewezen worden voor externe controle. Een sterke binding met deze personen werkt als een rem om crimineel gedrag te vertonen.¹¹³ Door omstandigheden missen veel criminelen de vaardigheid om sterke relaties aan te gaan. Dit heeft tot gevolg dat zij geen vrienden kunnen vinden en andere criminelen – die ook geen vrienden kunnen vinden – opzoeken.¹¹⁴ Een tweede theorie die delinquent gedrag door groepen verklaart, is de strain-theorie. Deze theorie gaat er van uit dat jeugdigen door hun omgeving leren welke belangrijke doelen zij in hun leven zouden moeten nastreven, zoals geld en sociale status. Indien zij daartoe niet de juiste hulpmiddelen – zoals vrienden, kennissen en familieleden – hebben, zullen zij andere middelen gaan zoeken om die doelen toch te bereiken. Deze andere middelen kunnen liggen op het vlak van crimineel gedrag.¹¹⁵ De differentiële associatietheorie is de derde en laatste theorie, die delinquent gedrag ziet als een vaardigheid die in de omgang met anderen – het netwerk van de jeugdige – wordt geleerd.¹¹⁶

In 2000 heeft Ferwerda in ‘J* Tijdschrift over jongeren’ resultaten van twee onderzoeken naar “de rol van vriendengroepen in relatie tot criminaliteit” gepubliceerd.¹¹⁷ Ook hij concludeert dat de vriendengroep van een jeugdige een belangrijke invloed kan hebben op zijn gedrag.¹¹⁸ Uit de onderzoeken kwam naar voren dat als de ernst van het delict toeneemt, de jeugdige vaker verkeert in een groep en deze groep groter is.¹¹⁹ De jeugdigen die ernstigere delicten plegen onttrekken zich vaak aan enig toezicht; zij spreken af in cafés en discotheken.¹²⁰ Ferwerda meent dat “veel ernstig crimineel gedrag haar oorsprong lijkt te vinden in groepsdynamische processen”.¹²¹ Bij de aanpak van

¹¹¹ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 215.

¹¹² Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 212.

¹¹³ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 212.

¹¹⁴ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 212.

¹¹⁵ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 212 en 213.

¹¹⁶ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 213.

¹¹⁷ Ferwerda 2000, p. 34.

¹¹⁸ Ferwerda 2000, p. 42.

¹¹⁹ Ferwerda 2000, p. 42.

¹²⁰ Ferwerda 2000, p. 42.

¹²¹ Ferwerda 2000, p. 43.

problematische jeugdgroepen zal rekening gehouden moeten worden met deze groepsdynamische processen, omdat de kans groot is dat de aangehouden jeugdige medeplegers had.¹²² De constatering van Ferwerda lijken in grote mate overeen te komen met voorgenoemde theorieën over het ontstaan van vriendschappen, jeugdgroepen en delinquent gedrag door jeugdgroepen.

2.3. Veelvuldig gehanteerde definities

De definities van de drie typen problematische jeugdgroepen, die door verschillende (rijks)instanties gehanteerd wordt, zijn degenen die door Advies- en Onderzoeksbureau Beke zijn ontwikkeld en geformuleerd. Zoals reeds in het vorige hoofdstuk duidelijk werd, is het politie Haaglanden die als eerste onderscheid is gaan maken tussen verschillende jeugdgroepen. Aan de hand van het delictgedrag van de jeugdgroepen, ontwikkelde de politie Haaglanden vier typen jeugdgroepen. Een overeenkomst van de gehanteerde definities van de politie Haaglanden is, dat al van een groep wordt gesproken als deze bestaat uit ten minste drie jongeren. Dit kan ondersteund worden door resultaten uit zelfreportage en politiegegevens, waaruit blijkt dat delicten door jeugdigen vaak worden gepleegd door een kleine groep van twee à drie personen, die onderling geen hecht verband kennen omdat de samenstelling voortduren wisselt.¹²³ Dat de jeugdigen die samen delicten plegen regelmatig met elkaar omgaan, is dus niet altijd van toepassing. In de meeste gevallen behoren de delictplegende jeugdgroepen tot een groter netwerk of een grotere groep, die wel een vaste kern heeft.¹²⁴

Na deze eerste analyse concludeerde Advies- en Onderzoeksbureau Beke dat het aantal jeugdgroepen in Nederland geïnventariseerd moest worden, om een compleet beeld te krijgen van de problematiek.¹²⁵ De vervolgstap werd om in een vijftal middelgrote gemeenten alle problematische jeugdgroepen in kaart te brengen, waarna acht van deze groepen intensief werden gevolgd om inzicht te krijgen in de criminele activiteiten van de groepen.¹²⁶ Daarnaast wilde het onderzoeksteam het door politie Haaglanden ontwikkelde onderscheid in jeugdgroepen verder uitwerken, omdat deze in gebruik niet helemaal concreet was.¹²⁷ De definities werden gebruikt als startpunt, aan de hand waarvan het groepsdynamische proces en de relatie met criminele gedragingen geanalyseerd werd.¹²⁸ Het resultaat van dit onderzoek was dat geconcludeerd moest

¹²² Ferwerda 2000, p. 43.

¹²³ Hakkert e.a. 1998, p. 70.

¹²⁴ Warr 1996, p. 11 en Hakkert e.a. 1998, p. 70.

¹²⁵ Hakkert e.a. 1998, p. 112.

¹²⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 13.

¹²⁷ Hakkert e.a. 1998, p. 10.

¹²⁸ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 25.

worden dat een andere onderverdeling gemaakt diende te worden, namelijk enerzijds de jeugdgroepen met openbare orde problematiek en anderzijds jeugdgroepen met criminele problematiek.¹²⁹ Tot deze conclusie werd gekomen door de twee verschillende ontwikkelingspaden die problematische jeugdgroepen volgen. Het ene ontwikkelingspad wordt ingevuld door de hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen. Indien bij hinderlijke jeugdgroepen de antisociale activiteiten onvoldoende neergedrukt worden, bestaat de kans dat deze groep uitgroeit tot een overlastgevende jeugdgroep. In dat geval verergeren de criminele dan wel antisociale activiteiten en gedragingen van de jeugdigen en zijn ze (nog) minder corrigeerbaar.¹³⁰ Het gedrag dat de hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen vertonen is echter wel aan te duiden als openbare orde problematiek. Ten aanzien van deze jeugdgroepen is het daarom van belang dat zij in toom worden gehouden door middel van handhaving door gemeente en politie.¹³¹ Het andere ontwikkelingspad heeft enkel betrekking op criminele jeugdgroepen. Naast het verstoren van de openbare orde, houden criminele jeugdgroepen zich bezig met criminele activiteiten. Deze activiteiten zouden met name aangepakt moeten worden door opsporing en vervolging.¹³²

Het onderscheid in hinderlijk, overlastgevende en criminele jeugdgroepen wordt echter nog steeds gehanteerd in het belang van het in kaart brengen van problematische jeugdgroepen aan de hand van de shortlist methodiek.¹³³ De definities die in het vervolg gehanteerd worden zijn de volgende. De hinderlijke jeugdgroep “hangt wat rond in de buurt, is af en toe luidruchtig aanwezig en trekt zich niet zoveel aan van de omgeving. Soms loopt het wel eens uit de hand en zijn er kleine schermutselingen, maar dat is doorgaans snel in de kiem gesmoord en vaak ook meer toeval dan gepland. Ook maakt de groep zich incidenteel schuldig aan kleine vernielingen. Een beperkt aantal jeugdigen maakt zich soms schuldig aan (veelal lichte) gewelds- en (in mindere mate) vermogensdelicten. Over het algemeen is het een groep die nog voldoende autoriteitsgevoelig is en aanspreekbaar is op zijn gedrag.”¹³⁴ De overlastgevende jeugdgroep “is wat nadrukkelijker aanwezig, kan af en toe provocerend optreden, valt omstanders wel eens lastig, vernielt regelmatig allerlei zaken en laat zich veel minder gelegen liggen aan andere mensen. Geweldsgebruik wordt niet geschuwd en de groepsleden zijn ook minder goed te corrigeren. Ook de lichtere vormen van criminaliteit waar de groep zich schuldig aan maakt, worden doelbewuster gepleegd en de

¹²⁹ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 135.

¹³⁰ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 135.

¹³¹ Ferwerda & Van Ham 2010a, p. 13.

¹³² Ferwerda & Van Ham 2010a, p. 13.

¹³³ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 138.

¹³⁴ Ferwerda & Van Ham 2010a, p. 12.

groepsleden zijn ook meer bezig te zorgen dat ze niet gepakt worden.”¹³⁵ Tot slot bestaat de criminele jeugdgroep uit “jongeren die behoorlijk op het criminele pad zijn geraakt. Ze zijn al vaker met de politie in aanraking gekomen. Kenmerkend voor dergelijke groepen is dat ze meer en meer criminaliteit plegen voor het financiële gewin in plaats van de kick of het aanzien. Deze jongeren scoren ook hoog op de delicten waar de andere twee typen groepen hoog op scoren. De feiten zijn echter ernstiger en ze schrikken ook niet terug van het gebruik van geweld.”¹³⁶ Het onderscheid in jeugdbende maakt Advies- en Onderzoeksbureau Beke op een andere manier. Deze soort jeugdgroep schaaft het bureau onder criminele jeugdgroepen.¹³⁷

2.4. Andere definities

In het rapport ‘Groepsriminaliteit’ van Advies- en Onderzoeksbureau Beke worden enkele andere definities van jeugdgroepen en groepsriminaliteit gegeven. Deze definities zijn niet geformuleerd naar aanleiding van Nederlands onderzoek, maar verschillende Amerikaanse onderzoeken naar (jeugd)criminaliteit in groepsverband.¹³⁸ Door Miller werd een wetsovertredende jeugdgroep gedefinieerd als een “verband van drie of meer jeugdigen waarvan de leden herhaaldelijk illegale activiteiten ondernemen in samenwerking en/of met morele steun van hun metgezellen”.¹³⁹ In vergelijking met de omschrijving van problematische jeugdgroepen, is deze definitie tamelijk algemeen en summier. Overlastgevende en criminele jeugdgroepen zouden beiden onder deze definitie kunnen vallen. Ook Curry en Spergel geven een definitie van groepsriminaliteit door jeugdigen. Zij omschrijven het als “wetsovertredend gedrag dat door jeugdigen in relatief kleine groepen wordt gepleegd, die gewoonlijk maar een kort leven zijn beschoren”.¹⁴⁰ De jeugdgroepen zijn niet-georganiseerd en hebben geen vaste leider.¹⁴¹ Curry en Spergel leggen in hun omschrijving de nadruk op de wisselende samenstelling van groepen. Hierover wordt in de definities van Advies- en Onderzoeksbureau niets over vermeld, terwijl dit wellicht wel van belang is voor de aanpak van jeugdgroepen.

Ook ten aanzien van jeugdbendes wordt een aantal definities gegeven, die zijn geformuleerd uit Amerikaans onderzoek.¹⁴² Curry en Spergel veronderstellen dat bendes complexe organisaties zijn met regels en leiders. De leden plegen in groepen delicten die gewelddadiger zijn dan delicten die

¹³⁵ Ferwerda & Van Ham 2010a, p. 12.

¹³⁶ Ferwerda & Van Ham 2010a, p. 12.

¹³⁷ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 126.

¹³⁸ Hakkert e.a. 1998, p. 30 en 31.

¹³⁹ Hakkert e.a. 1998, p. 31.

¹⁴⁰ Hakkert e.a. 1998, p. 31.

¹⁴¹ Hakkert e.a. 1998, p. 31.

¹⁴² Hakkert e.a. 1998, p. 31 en 32.

door andere delinquente groepen wordt gepleegd. De bende doet zich kenmerken door bepaalde kleuren, symbolen of territorium.¹⁴³ De meest gebruikte omschrijving voor jeugdbendes is die van Klein en Maxson. Zij stellen dat, wil er sprake zijn van een jeugdbende, er voldaan moet zijn aan drie voorwaarden. In de eerste plaats moeten de buurtbewoners de jeugdigen zien als een groep. Ten tweede moet de groep zichzelf ook zien als een herkenbare groep. En, tot slot moet de groep betrokken zijn geweest bij “voldoende (illegale) activiteiten om regelmatig een negatieve respons op te roepen van buurtbewoners en/of justitie”.¹⁴⁴ Spergels merkt nog op dat weinig geweldsdelicten worden gepleegd door de (Amerikaanse) bendes. Als geweld wordt gebruikt, wordt dit voornamelijk gebruikt tegen rivaliserende bendes.¹⁴⁵

2.5. Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes

Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes verdienen nadere bestudering. Deze typen jeugdgroepen bevinden zich in de hoogste regionen wat betreft het plegen van delicten. Omdat de aanpak van criminele jeugdgroepen zicht meer richt op een repressieve aanpak, is het interessant om te bezien waarin deze groepen verschillen met de hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen.

De typen delicten die criminele jeugdgroepen plegen zijn veelal dezelfde als die andere problematische jeugdgroepen plegen. Het onderscheid zit hem in de ernst en mate van de gepleegde delicten, die hoger ligt bij criminele jeugdgroepen.¹⁴⁶ Daarnaast hebben criminele jeugdgroepen over het algemeen genomen een ander motief om delicten te plegen; financieel gewin is voor deze groepen een drijfveer.¹⁴⁷ Dit motief uit zich met name in heling, waar een groot gedeelte van de criminele jeugdgroep zich mee bezig houdt.¹⁴⁸ Daarnaast houden criminele jeugdgroepen zich veelal bezig met drugshandel en is wapenbezit geen uitzondering.¹⁴⁹ Om te voorkomen dat (een van de) leden gepakt worden, is een hogere mate van professionaliteit binnen de organisatie van de groep vereist.¹⁵⁰ De criminele jeugdgroep zal in dat geval meer hecht en gesloten zijn dan andere problematische jeugdgroepen. Leden van criminele jeugdgroepen hebben bijna geen contact met jeugdigen die niet tot hun groep behoren en er vinden relatief weinig wisselingen plaats in samenstelling.¹⁵¹

¹⁴³ Hakkert e.a. 1998, p. 31.

¹⁴⁴ Hakkert e.a. 1998, p. 32.

¹⁴⁵ Hakkert e.a. 1998, p. 32.

¹⁴⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 38 en 39.

¹⁴⁷ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 41.

¹⁴⁸ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 41.

¹⁴⁹ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 41 en 43.

¹⁵⁰ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 39.

¹⁵¹ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 44 en 45.

Ingevolge de onderzoeksresultaten van Advies- en Onderzoeksbureau Beke is de mate van hechtheid en organisatiegraad in een groep nog hoger bij jeugdgroepen die worden aangeduid als bende. Deze bendes hebben tevens een gesloten, hiërarchische groepsstructuur.¹⁵² Deze constatering komt grotendeels overeen met hetgeen Curry en Spergel veronderstellen over bendes, namelijk dat het een meer complexe en georganiseerde groep betreft. Bendes kunnen volgens Advies- en Onderzoeksbureau Beke voorkomen in de top van overlastgevende jeugdgroepen en criminele jeugdgroepen. Ten aanzien van overlastgevende groepen wordt de bende een straatbende genoemd. Straatbendes begeven zich in de criminaliteit, omdat zij status en aanzien willen verwerven. Het behalen van financieel voordeel uit de criminaliteit is minder belangrijk. Straatbendes zijn vooral voor de openbare orde een groot probleem.¹⁵³

Bendes die in de top van criminele jeugdgroepen zitten, worden aangeduid als jeugdbendes. Leden van jeugdbendes zien geen toekomst in een maatschappelijke carrière, waardoor de criminaliteit hun loopbaan wordt. Inkomen wordt dus verworven door middel van het plegen van delicten die geld opbrengen.¹⁵⁴ Voor jeugdbendes is het van belang dat zij niet te zeer opvallen en niet gepakt worden, omdat anders hun broodwinning in gevaar komt. Advies- en Onderzoeksbureau Beke vermoedt dat dergelijke jeugdbendes zich langzaamaan begeven in de wereld van de georganiseerde misdaad.¹⁵⁵

Het uitgangspunt van de politie Haaglanden, dat leden van een jeugdbende verbonden zouden zijn op grond van ras, land van herkomst, cultuur of territorium, wordt door Advies- en Onderzoeksbureau Beke niet genoemd. Aan de veel gebruikte criteria voor het aanwijzen van jeugdbendes van Klein en Maxson wordt door het bureau voorbijgegaan. Wel wordt een nadere bestudering van straat- en jeugdbendes aanbevolen.¹⁵⁶

2.6. Samenvattend

Naar aanleiding van het bovenstaande is duidelijk geworden dat jeugdgroepen ontstaan door het aangaan van relaties met leeftijdgenoten. Vriendschappen worden gesloten als de gelegenheid zich voordoet, met inachtneming van gelijkheid tussen de jeugdigen en gelijkwaardigheid van status. De verklaringen voor delinquent gedrag door jeugdgroepen zijn uiteenlopend. De ene theorie veronderstelt dat crimineel gedrag ontstaat doordat onvoldoende controle wordt uitgeoefend op de jeugdige en zijn vrienden. Een andere theorie zoekt de verklaring bij de afwezigheid van hulp uit de

¹⁵² Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 123.

¹⁵³ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 126.

¹⁵⁴ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 126.

¹⁵⁵ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 126.

¹⁵⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 126.

omgeving van de jeugdige om zijn levensdoelen te verwezenlijken, waardoor criminele vrienden en activiteiten – waarmee de doelen wel gerealiseerd kunnen worden – aantrekkelijk worden. En, weer een andere theorie meent dat crimineel gedrag wordt aangeleerd. Deze drie theorieën zijn het echter over punt eens: vriendschappen zijn een belangrijke factor in het ontwikkelen van crimineel gedrag bij jeugdigen.

Advies- en Onderzoeksbureau Beke onderscheidt drie typen problematische jeugdgroepen, namelijk hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Deze jeugdgroepen heeft het bureau naar aanleiding van hun onderzoek zeer uitgebreid kunnen omschrijven, in tegenstelling tot bepaalde definities uit Amerikaans onderzoek. De definities van de jeugdgroepen worden met name gebruikt om jeugdgroepen per gemeente in kaart te brengen. Ten aanzien van methoden om jeugdgroepen in bedwang te houden, is aan de hand van de ontwikkelingspaden die de groepen volgen, een andere onderverdeling gemaakt, namelijk die van jeugdgroepen met openbare orde problematiek en jeugdgroepen met criminele problematiek. De jeugdgroepen met criminele problematiek zijn de criminele jeugdgroepen. Deze jeugdgroepen plegen meer en ernstigere delicten dan de andere problematische jeugdgroepen. Daarnaast verschilt het motief. Bij criminele jeugdgroepen is deze het financiële gewin. Hierdoor dient de organisatie van de criminele jeugdgroep beter gestructureerd en hechter te zijn. Aan de top van criminele jeugdgroepen staan de jeugdbendes. Voor de leden van deze bendes zijn criminele activiteiten hun voornaamste bron van inkomsten. Verontrustend is dat veel jeugdbendes, naarmate de tijd vordert, zich steeds meer gaan begeven in de wereld van de georganiseerde misdaad.

3. Vervolging van jeugdgroepen

3.1. Inleiding

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat criminele jeugdgroepen en jeugdbendes het beste aangepakt kunnen worden middels opsporing en vervolging. Uit de laatste cijfers blijkt dat 89 criminele jeugdgroepen en zes jeugdbendes actief zijn.¹⁵⁷ In dit hoofdstuk zal bekeken worden in hoeverre door het Openbaar Ministerie (verder: OM) aandacht wordt besteed aan het fenomeen van groepsriminaliteit door jeugdigen. Daarvoor zal bekeken worden welke mogelijkheden het OM heeft en/of aangrijpt om leden van jeugdbendes te vervolgen. Tevens zal het toekomstige vervolgingsbeleid van het OM aan bod komen. Nu minister Opstelten heeft aangekondigd criminele jeugdgroepen binnen twee jaar terug te willen dringen, zal ook het OM daar een steentje aan moeten bijdragen.

3.2. Tenlastelegging door het Openbaar Ministerie

Het OM heeft het alleenrecht om verdachten van overtredingen en misdrijven voor de strafrechter te brengen.¹⁵⁸ Dit geldt uiteraard ook voor jeugdigen die worden verdacht van het plegen van strafbare feiten. Het OM bepaalt hoe de gepleegde delicten ten laste worden gelegd. Uit de database van www.rechtspraak.nl blijkt dat de termen jeugdgroep of jeugdbende niet door het OM worden gebezigd bij de vervolging van leden van die groepen. Omdat daardoor niet bekend is welke delicten daadwerkelijk door leden van jeugdgroepen zijn gepleegd, is lastig inzichtelijk te krijgen hoe het OM de delicten ten laste legt. Wel kan een kijkje in de keuken van de rechtspraak worden gegeven, door aan de hand van typische 'jeugdbendedelicten' op zoek te gaan naar wijzen waarop het OM deze delicten ten laste legt.

Enerzijds plegen criminele jeugdgroepen en jeugdbendes dezelfde delicten als hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen, al is het in zwaardere vorm en frequenter.¹⁵⁹ Aan de hand daarvan zou gesteld kunnen worden dat de criminaliteit die door criminele jeugdgroepen en jeugdbendes wordt gepleegd, veelal een mengeling van delicten is. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van uitspraken van de Rechtbank 's-Gravenhage en de Rechtbank Amsterdam.¹⁶⁰ In deze zaken werden de jeugdige verdachten respectievelijk diefstal in vereniging met geweld, afpersing in vereniging,

¹⁵⁷ Ferwerda & Van Ham 2010b, p. 11.

¹⁵⁸ *Bijlage Kamerstukken II 2011/2012*, 28 684, nr. 331, p. 3.

¹⁵⁹ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 38.

¹⁶⁰ Rb. 's-Gravenhage 22 april 2011, *LJN BQ2333* en Rb. Amsterdam 22 april 2011, *LJN BQ9511*.

rijden onder invloed, mishandeling en medeplegen van verboden wapenbezit ten laste gelegd.¹⁶¹ Wat uit deze uitspraken voorts opgemaakt kan worden, is dat het OM delicten die worden gepleegd door twee of meer jeugdigen tezamen aan de ene kant ten laste legt als medeplegen van een delict in de zin van art. 47 lid 1 aanhef en onder 1 Sr. In dat artikel worden medeplegers van delicten gelijkgesteld met plegers van delicten. Aan de andere kant worden door het Openbaar Ministerie gekwalificeerde delicten aangewend. Bij deze delicten wordt de straf verzwaaard als een bepaald gevolg is ingetreden of als aan een bepaalde omstandigheid wordt voldaan.¹⁶²

Naast criminele jeugdgroepen die verscheidene delicten plegen, zijn er tevens criminele jeugdgroepen en jeugdbendes die zich bezighouden met meer georganiseerde delicten, zoals drugshandel en heling.¹⁶³ Veelal blijft het in dat geval bij het plegen van strafbare feiten die verband houden met dat typen delicten. Een voorbeeld hiervan kan gegeven worden aan de hand van een uitspraak van de Rechtbank Haarlem.¹⁶⁴ In deze zaak wordt de jeugdige verdachte meermalen diefstal in vereniging met braak en heling ten laste gelegd. De rechtbank legt de jeugdige hiervoor jeugddetentie op voor de duur van negen maanden, waarvan drie maanden voorwaardelijk. De kinderrechter komt tot deze veroordeling omdat is aangetoond dat de jeugdigen zich voor de diefstallen goed hebben voorbereid: van te voren hebben ze poolshoogte genomen bij de tankstations, hebben ze twee vluchtauto's geregeld en tijdens het feit hebben ze de batterijen uit hun mobiele telefoons gehaald, zodat ze niet konden worden getraceerd. Een van de vluchtauto's betrof een gestolen auto, waardoor de jeugdige verdachte zich ook schuldig maakte aan diefstal.¹⁶⁵ Uit deze feiten kan opgemaakt worden dat deze jeugdigen waarschijnlijk onderdeel uitmaken van een criminele jeugdgroep. De kinderrechter ging tevens uit van een motief dat gericht is op financieel gewin, omdat de jeugdige de diefstallen met een tussenpose van slechts twee dagen pleegde en daardoor niet liet zien dat hij de delicten afkeurenswaardig vond. Dit is in lijn met de theorie over criminele jeugdgroepen en jeugdbendes.¹⁶⁶

Ook een uitspraak van de Rechtbank Utrecht toont aan dat ten aanzien van delicten die in georganiseerd verband worden gepleegd, geen zeer afwijkend delict ten laste wordt gelegd.¹⁶⁷ Het betrof een zaak waarin de jeugdige werd verdacht van drugshandel en deelneming aan een criminele

¹⁶¹ Rb. 's-Gravenhage 22 april 2011, *LJN* BQ2333 en Rb. Amsterdam 22 april 2011, *LJN* BQ9511.

¹⁶² De Hullu 2009, p. 78.

¹⁶³ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 41.

¹⁶⁴ Rb. Haarlem 30 juli 2010, *LJN* BN2959.

¹⁶⁵ Rb. Haarlem 30 juli 2010, *LJN* BN2959.

¹⁶⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 41.

¹⁶⁷ Rb. Utrecht 7 november 2011, *LJN* BV5150.

organisatie. De kinderrechter oordeelde echter dat geen sprake was van deelneming aan een criminele organisatie, omdat onvoldoende sprake was van een structureel samenwerkingsverband.¹⁶⁸

Er zijn ook uitspraken te vinden waarbij de kinderrechter wel bewezen verklaart dat de jeugdige verdachte heeft deelgenomen aan een criminele organisatie.¹⁶⁹ Een interessante uitspraak om in dat kader nader te bestuderen is die van de Rechtbank Amsterdam.¹⁷⁰ In deze zaak werd de verdachten ten laste gelegd dat zij deel hadden genomen aan een criminele organisatie in de zin van art. 140 Sr, die zich met name bezig hield met diefstal in vereniging en opzetheling.¹⁷¹ De groep van (ten minste) zeven verdachten bestond uit minimaal vijf jeugdigen.¹⁷² De jeugdige verdachten waren ten tijde van het plegen van de delicten respectievelijk zestien en zeventien jaar oud. De sancties die het OM eist zijn oplegging van jeugddetentie of de maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen. Daarnaast vraagt het OM ten aanzien van de meeste jeugdigen een proeftijd onder voorwaarden. Deze voorwaarden houden begeleiding door de reclassering, Individuele Traject Begeleiding en een gebiedsverbod in.¹⁷³ De kinderrechter wijkt slechts één keer substantieel af van de eis van het OM.¹⁷⁴ Opvallens is dat in ieder geval één verdachte de meerderjarigheidsgrens ruim was gepasseerd ten tijde van het plegen van de delicten; hij werd door de rechtbank aangewezen als leider van de groep.¹⁷⁵

3.3. Het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie

Nu in de vorige paragraaf blijkt dat door het OM tijdens de zitting (vrijwel) niet wordt aangegeven of het om een jeugdgroep gaat, wordt het interessant om te kijken of dit in de toekomst wellicht zal wijzigen. Zeker aangezien het kabinet voornemens is de criminele jeugdgroepen binnen twee jaar terug te dringen, is het boeiend om te zien wat het toekomst perspectief van het OM is. In het Actieprogramma criminele jeugdgroepen geeft de minister aan dat hij daarbij de hulp inroept van het OM; het OM zal de regiefunctie gaan vervullen.¹⁷⁶ Hierop zal het OM uiteraard zijn vervolgingsbeleid moeten aanpassen.

¹⁶⁸ Rb. Utrecht 7 november 2011, *LJN* BV5150.

¹⁶⁹ Rb. Maastricht 29 maart 2000, *LJN* AA5314 en *LJN* AA5312.

¹⁷⁰ Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5406, *LJN* AY5368, *LJN* AY5401, *LJN* AY5411, *LJN* AY5420 en Rb. Amsterdam 27 juli 2006, *LJN* AY6352.

¹⁷¹ Art. 140 lid 1 Sr, art. 311 lid 1 aanhef en onder 4 Sr en art. 416 Sr

¹⁷² Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5406, *LJN* AY5368, *LJN* AY5401, *LJN* AY5411, *LJN* AY5420.

¹⁷³ Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5406, *LJN* AY5368, *LJN* AY5401, *LJN* AY5411, *LJN* AY5420.

¹⁷⁴ Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5368.

¹⁷⁵ Rb. Amsterdam 27 juli 2006, *LJN* AY6352.

¹⁷⁶ *Kamerstukken II* 18 mei 2011, 26 335, p. 2.

Het vervolgingsbeleid van het OM tot 2015 is weergegeven in de nota 'Perspectief op 2015: een zichtbaar, herkenbaar en merkbaar OM'. Het OM maakt in deze nota duidelijk dat extra aandacht zal uitgaan naar criminele jeugdgroepen.¹⁷⁷ Intimidatie en agressie door jeugdgroepen is een van de situaties die zorgen voor gevoelens van onveiligheid bij de maatschappij.¹⁷⁸ Ten aanzien van dergelijke criminaliteit zal het OM gaan inzetten om het vorderen van hoge(re) straffen en toepassing van snelrecht en/of themazittingen.¹⁷⁹ Daarnaast zal het OM trachten recidive te verminderen door gebruikt te maken van "specifieke, op de persoon toegesneden justitiële voorwaarden bij de voorwaardelijke invrijheidstelling of voorwaardelijke gevangenisstraf".¹⁸⁰ Ten aanzien van de in wijken en buurten rondhangende en overlastveroorzakende jeugdgroepen merkt het OM op dat de bestrijding daarvan vooral een taak van de gemeenten is.¹⁸¹ Criminele jeugdgroepen zullen wel door het OM aangepakt worden, door het ontnemen van de status van de leider van de jeugdgroep.¹⁸² De methode die daarvoor gehanteerd zal worden, is de zogenoemde 'patseraanpak'.¹⁸³ Deze aanpak houdt in dat de jeugdige wordt gevraagd te verklaren hoe hij aan zijn (kostbare) bezittingen komt. Als hij hiervoor geen gedegen verklaring kan geven, wordt op die bezittingen beslag gelegd.¹⁸⁴ Tevens zal wapenbezit actief worden bestreden en zal projectmatig worden gewerkt op jeugdgroepen.¹⁸⁵

Onlangs is door het OM de eerste strafzitting georganiseerd voor leden van overlastgevende en criminele jeugdgroepen.¹⁸⁶ De maandelijks terugkerende zitting wordt ingezet om deze jeugdgroepen aan te pakken en terug te dringen.¹⁸⁷ De jeugdigen, die terecht staan voor allerlei soorten feiten, zoals diefstal, poging tot woninginbraak en belediging, hebben een sturende rol binnen de jeugdgroep waartoe zij behoren.¹⁸⁸ Door deze invloedrijke jeugdigen te sanctioneren, hoopt het OM de criminaliteit te laten dalen en ouders, bewoners en ondernemers te betrekken bij de aanpak.¹⁸⁹

3.4. Samenvattend

Wanneer door jeugdigen delicten worden gepleegd in groepsverband, legt het OM die ten laste door middel van medeplegen of een gekwalificeerd delict. Wordt de jeugdige verdacht van bijvoorbeeld

¹⁷⁷ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 15.*

¹⁷⁸ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 12.*

¹⁷⁹ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 12.*

¹⁸⁰ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 12.*

¹⁸¹ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 15.*

¹⁸² *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 15.*

¹⁸³ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 15.*

¹⁸⁴ *Kamerstukken II 2011/12, 29 911, nr. 59, p. 6.*

¹⁸⁵ *Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331, p. 15.*

¹⁸⁶ Nieuwsbericht: 'Eerste zitting jeugdgroepen', www.om.nl.

¹⁸⁷ Nieuwsbericht: 'Eerste zitting jeugdgroepen', www.om.nl.

¹⁸⁸ Nieuwsbericht: 'Eerste zitting jeugdgroepen', www.om.nl.

¹⁸⁹ Nieuwsbericht: 'Eerste zitting jeugdgroepen', www.om.nl.

heling of drugshandel, dan probeert het OM de jeugdige ook wel te vervolgen voor deelneming aan een criminele organisatie in de zin van art. 140 Sr. Echter, door het OM worden de termen jeugdgroep of jeugdbende niet gehanteerd, waardoor feitelijk niet inzichtelijk was of daadwerkelijk gesproken kon worden van een criminele jeugdgroep of jeugdbende. In de toekomst wil het OM meer prioriteit leggen bij de aanpak van criminele jeugdgroepen, door het ontnemen van de status van de leider van een groep, alert te zijn op verboden wapenbezit en het eisen van hoge(re) sancties.

4. Artikel 140 Wetboek van Strafrecht

4.1. Inleiding

Het commune strafrecht kent een artikel dat deelneming aan een organisatie, die zich bezig houdt met criminele activiteiten strafbaar stelt. Het kwalificeren van jeugdbendes als criminele organisaties heeft als gevolg dat het deelnemen aan een jeugdbende al strafbaar is. Dit kan vervolgens leiden tot een preventief effect: de jeugdige wordt afgeschrikt. Desalniettemin zal eerst onderzocht moeten worden of de criminele jeugdgroepen en/of jeugdbendes gekwalificeerd kunnen worden als criminele organisatie. In dit hoofdstuk zal allereerst worden ingegaan op de bedoeling van de wetgever met de invoering van art. 140 Sr. Voorts zullen de kenmerken van het artikel worden uitgelicht en zullen zij worden vergeleken met de kenmerken van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes. Gekeken zal worden of en in hoeverre jeugdgroepen vervolgd kunnen worden op grond van art. 140 Sr.

4.2. Betekenis van art. 140 Sr

Georganiseerde criminaliteit is uiteraard criminaliteit die georganiseerd wordt gepleegd. Het verschil met andere vormen van criminaliteit is dat de plegers een stap verder durven gaan.¹⁹⁰ De delicten die door criminele organisaties worden begaan zijn onder andere illegale drugshandel, illegaal gokken, wapenhandel, prostitutie en koppelbazerij.¹⁹¹ Deze delicten behoren, net als levensdelicten, seksuele misdrijven en roofovervallen, tot de categorie zware criminaliteit.¹⁹² In Nederland is georganiseerde criminaliteit, zoals gezegd, strafbaar gesteld in art. 140 Sr. Dit artikel luidt als volgt:

1. Deelneming aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie.
2. Deelneming aan de voortzetting van de werkzaamheid van een organisatie die bij onherroepelijke rechterlijke beslissing verboden is verklaard of van rechtswege is verboden of ten aanzien waarvan een onherroepelijke verklaring als bedoeld in artikel 5a, eerste lid, van de Wet conflictenrecht corporaties is afgegeven, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of een geldboete van de derde categorie.
3. Ten aanzien van de oprichters, leiders of bestuurders kunnen de gevangenisstraffen met een derde worden verhoogd.

¹⁹⁰ Van de Bunt 1996, p. 29.

¹⁹¹ *Kamerstukken II 1984/85, 18 995, nr. 2, p. 46.* Koppelbazen houden zich bezig met het inzetten van goedkope arbeiders uit het buitenland in Nederland.

¹⁹² *Kamerstukken II 1984/85, 18 995, nr. 2, p. 46.*

4. Onder deelneming als omschreven in het eerste lid wordt mede begrepen het verlenen van geldelijke of andere stoffelijke steun aan alsmede het werven van gelden of personen ten behoeve van de daar omschreven organisatie.

Het delict deelneming aan een criminele organisatie op zichzelf wordt overigens, ingevolge de door het WODC gebruikte categorieën, aangeduid als een middelzwaar delict, omdat de strafdreiging zes jaar is.¹⁹³

Art. 140 Sr vloeit voort uit twee strafbepalingen van vóór 1886. Het eerste lid van art. 140 Sr vindt zijn oorsprong in de artt. 265 en verder van de Code Pénal.¹⁹⁴ Dit artikel bepaalde dat 'iedere vereniging van kwaaddoeners tegen personen of goederen'¹⁹⁵ werd aangemerkt als een misdaad tegen de openbare orde.¹⁹⁶ Het bestaan van een dergelijke vereniging was reeds voldoende om strafrechtelijk aansprakelijk te zijn. Het tweede lid van art. 140 Sr vindt zijn oorsprong in art. 4 Wet Vereniging en Vergadering (verder: WVV).¹⁹⁷ Deze strafbepaling verbood deelneming aan een vereniging die in strijd was met de openbare orde. Daarbij werd bedoeld op rechtspersonen die bij wet verboden waren.¹⁹⁸ De sanctie die daarop werd gesteld, was een gevangenisstraf van drie dagen tot twee maanden of het betalen van een boete van fl. 5,00 tot fl. 100,00.¹⁹⁹ Ten aanzien van oprichters en bestuurders van een vereniging van kwaaddoeners kon een gevangenisstraf van één tot zes maanden of een boete van fl. 50,00 tot fl. 100,00 worden geëist.²⁰⁰ Art. 140 lid 2 Sr zal verder grotendeels buiten beschouwing worden gelaten, omdat de rechtspersonlijke vereniging niet relevant is voor vervolging van criminele jeugdgroepen.

De in 1870 ingestelde Staatscommissie voor de Zamenstelling van een Wetboek van Strafrecht, commissie De Wal, besloot twee aparte strafbepalingen op te stellen voor enerzijds verenigingen van kwaaddoeners en anderzijds verenigingen die bij wet verboden waren, vervat in één artikel.²⁰¹ In het regeringsontwerp werd de strafbepaling van art. 149 Sr – later door vernummering art. 140 Sr – als volgt omschreven: "Deelneming aan eene vereeniging die tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven waardoor de veiligheid van personen of goederen wordt aangerand, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste drie honderd gulden."²⁰²

¹⁹³ Wartna 2005, p. 106.

¹⁹⁴ De Vries-Leeman 1995, p. 9.

¹⁹⁵ Vrij vertaald uit het Frans: "toute association de malfaiteurs envers les personnes ou les propriétés".

¹⁹⁶ De Vries-Leeman 1995, p. 10.

¹⁹⁷ De Vries-Leeman 1995, p. 9.

¹⁹⁸ De Vries-Leeman 1995, p. 17.

¹⁹⁹ De Vries-Leeman 1995, p. 9.

²⁰⁰ De Vries-Leeman 1995, p. 9.

²⁰¹ De Vries-Leeman 1995, p. 11.

²⁰² *Handelingen II 1878/79*, 110, nr. 3, p. 11.

Dit was, volgens de Memorie van Toelichting, de meest juiste vertaling van art. 265 van de Code Pénal, die luidde: “Toute association de malfaiteurs envers les personnes ou les propriétés, est un crime contre la paix publique”.²⁰³ Deelneming aan een andere bij de wet verboden vereniging werd in het tweede lid strafbaar gesteld. Oprichters of bestuurders van een bij wet verboden vereniging konden een gevangenisstraf of geldboete krijgen die met maximaal een derde was verhoogd.²⁰⁴ In de Memorie van Toelichting werd aangegeven dat art. 149 van het regeringsontwerp art. 4 WVV moest gaan vervangen en dat trouw werd gebleven aan de opvatting van art. 4 WVV. Deze opvatting was dat de wetsbepaling in het Wetboek van Strafrecht een algemeen verbod en een “verwijzing naar bijzondere gevallen van zwaarder aard” moest bevatten.²⁰⁵ In latere Memories van Toelichting aangaande de wijziging van art. 140 Sr dan wel het Wetboek van Strafrecht, is aan de betekenis van het artikel weinig meer toegevoegd.²⁰⁶

In het beleidsplan ‘Samenleving en criminaliteit’ wordt door het kabinet een aantal redenen gegeven waarom georganiseerde criminaliteit stevig aangepakt dient te worden. In de eerste plaats dient te worden voorkomen dat Nederland een broedplaats wordt voor deze vorm van criminaliteit; Nederland moet geen aantrekkelijke vestigingsplaats worden voor dergelijke activiteiten.²⁰⁷ Voorts is het niet gewenst dat de criminele organisatie(s) dermate professionaliseren, dat zij nauwelijks meer bestreden kunnen worden. Reeds voor die tijd dienen politie en justitie bestaande organisaties te bestrijden, opkomende organisaties in de kiem te smoren en toekomstige organisaties geen gelegenheid te bieden zich te ontwikkelen.²⁰⁸ Tot slot kan een krachtige opstelling van de overheid ten aanzien van criminele organisatie het proces van normvervaging tegen gaan, omdat die organisatie geen kans meer krijgt om hun minachting voor de rechtsorde te uiten.²⁰⁹ Gelet op het voorgaande wordt duidelijk dat art. 140 Sr in het leven is geroepen om georganiseerde misdaad apart strafbaar te stellen, omdat daar meer dreiging van uit gaat dan misdaad gepleegd door één persoon. Het artikel moest gelden voor zware vormen van georganiseerde criminaliteit, maar ook voor lichtere vormen.²¹⁰ Door invoering van art. 140 Sr kon (en kan) een aanpak worden gehanteerd die past bij de (huidige) samenleving.

²⁰³ *Handelingen II 1878/79*, 110, nr. 3, p. 89.

²⁰⁴ *Handelingen II 1878/79*, 110, nr. 3, p. 11.

²⁰⁵ *Handelingen II 1878/79*, 110, nr. 3, p. 89.

²⁰⁶ De Vries-Leemans 1995, p. 21.

²⁰⁷ *Kamerstukken II 1984/85*, 18 995, nr. 2, p. 47.

²⁰⁸ *Kamerstukken II 1984/85*, 18 995, nr. 2, p. 47.

²⁰⁹ *Kamerstukken II 1984/85*, 18 995, nr. 2, p. 47.

²¹⁰ *Kamerstukken II 1997/98*, 25 638, nr. 6, p. 4.

4.3. Kenmerken van art. 140 Sr

De door de parlementaire enquêtecommissie ingestelde onderzoeksgroep-Fijnaut, die onderzoek deed naar de aard, ernst en omvang van de georganiseerde criminaliteit in Nederland in 1996, geeft de volgende definitie aan georganiseerde criminaliteit: “groepen die zich primair (...) [richten] op illegaal gewin, systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving en [die] in staat zijn deze misdaden op betrekkelijke effectieve wijze af te schermen, in het bijzonder door de bereidheid te tonen fysiek geweld te gebruiken of personen door middel van corruptie uit te schakelen”.²¹¹ Wanneer deze definitie naast art. 140 Sr wordt gelegd, blijkt dat het bij georganiseerde criminaliteit met name gaat om personen die lid zijn van een groep, die tot doel heeft delicten te plegen. De kenmerken van art. 140 Sr ‘deelneming’, ‘organisatie’, ‘oogmerk’ en ‘misdrijven’ zullen achtereenvolgens worden bestudeerd, om een beter beeld te krijgen van de eisen waaraan een groep moet voldoen om gekwalificeerd te kunnen worden als criminele organisatie.

De in art. 140 lid 1 Sr strafbaar gestelde gedraging is deelneming. Dit behelst niet deelneming in de zin van de artt. 47 e.v. Sr, omdat het niet gericht is op de betrokkenheid bij een bepaald delict.²¹² De deelnemer hoeft niet zelf de misdrijven te hebben gepleegd of gepoogd te hebben gepleegd. Deelneming in de zin van art. 140 lid 1 Sr gaat daarentegen om betrokkenheid bij een organisatie.²¹³ Daarbij is niet van belang welke plaats de deelnemer in de organisatie inneemt in de zin van hiërarchie of taakverdeling.²¹⁴ In de Memorie van Antwoord bij de wijziging van de wet van 22 april 1855 (betreffende het recht van vereniging en vergadering) wordt deelneming in de zin van art. 140 Sr verwoord als het “lidmaatschap van Nederlandsche staatkundige vereenigingen, of het op andere wijze daaraan deelnemen”.²¹⁵ De minister van Justitie meende dat ‘deelneming’ ruim moest worden opgevat, waardoor iedere vorm van steun aan een vereniging onder deelneming zou vallen.²¹⁶ Tijdens de behandeling van de ‘wijziging van enige bepalingen over verboden rechtspersonen’ perkt de minister de betekenis van deelneming weer lichtelijk in. Hij geeft aan dat de term “een zekere actieve bijdrage in de oprichting of het in stand houden (...) van de organisatie” veronderstelt.²¹⁷ Tevens is in de jurisprudentie invulling gegeven aan het deelnemingsbegrip. De Hoge Raad heeft in een arrest van HR 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442 bepaald dat er sprake is van deelneming in de zin van art. 140 Sr “indien de betrokkene behoort tot het samenwerkingsverband en een aandeel heeft in, dan wel ondersteunt, gedragingen die strekken tot of rechtstreeks verband houden met de

²¹¹ Van de Bunt 1996, p. 30.

²¹² De Vries-Leemans 1995, p. 49.

²¹³ De Vries-Leemans 1995, p. 49.

²¹⁴ Van de Bunt 1996, p. 30.

²¹⁵ *Kamerstukken II* 1938/39, 42, nr. 1, p. 2 (MvA).

²¹⁶ *Kamerstukken II* 1938/39, 42, nr. 1, p. 4 (MvA).

²¹⁷ *Kamerstukken II* 1984/85, 17 476, nr. 5, p. 7 (MvA).

verwezenlijking van het in evenvermeld artikel bedoelde oogmerk”.²¹⁸ Door te stellen dat voor deelneming betrokkenheid bij de verwezenlijking van het oogmerk, als bedoeld in art. 140 lid 1 Sr, is vereist, worden gedragingen die te maken hebben met andere, non-criminele, doelen van de organisatie buiten de werking van art. 140 Sr geplaatst.²¹⁹ De term ‘deelneming’ impliceert voorts een gedraging die enkel opzettelijk kan plaatsvinden.²²⁰ Volgens De Vries-Leemans kan niet-opzettelijk deelnemen aan een criminele organisatie geen strafbaar feit opleveren. De deelnemer moet “bewust de aanmerkelijke kans hebben aanvaard dat hij een bijdrage leverde”, waarbij de opzet gericht moet zijn op het oogmerk het plegen van misdrijven.²²¹ Door de Hoge Raad is in een arrest van 18 november 1997, *NJ* 1998, 225 de opzet van deelneming gekwalificeerd als onvoorwaardelijke opzet. Dit houdt in dat “voldoende is dat betrokkene in zijn algemeenheid weet dat de organisatie tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven”.²²²

Bij een organisatie in de zin van art. 140 lid 1 Sr gaat het niet om een willekeurige groep samenwerkende personen, het moet gaan om een gestructureerd, duurzaam samenwerkingsverband.²²³ Door een dergelijk samenwerkingsverband weten zij zich af te schermen van politie en justitie.²²⁴ Voor de term organisatie in art. 140 Sr werd gekozen, omdat deze term “geen juridische organisatievorm veronderstelt, maar wel een bepaalde duurzame en gestructureerde samenwerking”.²²⁵ Ook in de jurisprudentie wordt gesproken van een ‘gestructureerd samenwerkingsverband’.²²⁶ Een aantal kenmerken kan worden gegeven ten aanzien van wat onder een gestructureerd samenwerkingsverband moet worden verstaan. In de eerste plaats moet gesproken kunnen worden van een eenheid.²²⁷ Dit houdt in dat geparticipeerd dient te worden in een onderlinge samenwerking.²²⁸ Om te komen tot een eenheid kan er geen sprake zijn van een eenmalige en kortstondige samenwerking; de organisatie moet een bepaalde duurzaamheid bezitten.²²⁹ Het is niet vereist dat het samenwerkingsverband telkens als eenheid naar buiten treedt.²³⁰ Ook hoeft de eenheid niet telkens uit dezelfde personen te bestaan; een verband kan

²¹⁸ Noot van G.J.M. Corstens bij HR 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442.

²¹⁹ De Vries-Leemans 1995, p. 53.

²²⁰ De Vries-Leemans 1995, p. 57.

²²¹ De Vries-Leemans 1995, p. 58.

²²² HR 18 november 1997, *NJ* 1998, 225.

²²³ De Vries-Leemans 1995, p. 28 en 29.

²²⁴ Van de Bunt 1996, p. 33.

²²⁵ *Handelingen II* 1981/82, 17 476, nr. 5, p. 8 (MvA).

²²⁶ Kesteloo 2011, p. 35, HR 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442 en HR 29 januari 1991, *NJB* 1991, 50.

²²⁷ De Vries-Leemans 1995, p. 33.

²²⁸ De Vries-Leemans 1995, p. 32.

²²⁹ Kesteloo 2011, p. 42.

²³⁰ Noot van G.M.J. Corstens bij HR 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442.

wisselen in samenstelling.²³¹ Desalniettemin is meestal wel een vaste kern vereist, om te spreken van een eenheid.²³² Het tweede vereiste voor een gestructureerd samenwerkingsverband is dat het verband eigen regels heeft opgesteld, waaraan de deelnemers zich moeten houden op straffe van sancties.²³³ De regels hoeven niet door de deelnemers gezamenlijk te zijn gemaakt.²³⁴ Wanneer iemand toetreedt tot de organisatie heeft dat feitelijk automatisch tot gevolg dat hij de regels accepteert.²³⁵ Tot slot moet er sprake zijn van een gemeenschappelijk doel, wil er gesproken kunnen worden van een gestructureerd samenwerkingsverband.²³⁶ Hierdoor is de individuele doelstelling van de deelnemer ondergeschikt aan de doelstelling van de organisatie.²³⁷ Wanneer voldaan wordt aan de drie genoemde vereisten, is er sprake van een duurzaam en gestructureerd samenwerkingsverband en kan er dus gesproken worden van een organisatie in de zin van art. 140 lid 1 Sr.

Daarmee is nog niet voldaan aan de andere deelvereisten van het artikel. Art. 140 lid 1 Sr vereist ook dat de organisatie het oogmerk heeft misdrijven te plegen. Het gaat daarbij niet om personen die een bepaald doel hebben, maar de organisatie waar zij aan deelnemen moet primair het doel hebben bepaalde misdrijven te plegen.²³⁸ De organisatie wordt, met andere woorden, gebruikt als instrument om misdrijven te plegen.²³⁹ Dit betekent dat het plegen van misdrijven de feitelijke werkzaamheden van de organisatie moet omvatten, waardoor het plegen van misdrijven niet het enige doel van de organisatie hoeft te zijn.²⁴⁰ Opvallend aan dit deelvereiste is dat er nog geen misdrijven hoeven te zijn gepleegd. Voldoende is dat de organisatie van plan is misdrijven te plegen.²⁴¹ Op de vraag wanneer van oogmerk in de zin van art. 140 Sr gesproken kan worden, kan geen eenduidig antwoord worden gegeven.²⁴² Volgens de Hoge Raad zou een zekere planmatigheid in het plegen van misdrijven al voldoende zijn om aan te nemen dat sprake is van een oogmerk.²⁴³ Echter, tijdens de behandeling van het wetsontwerp tot wijziging van enige bepalingen over verboden rechtspersonen, geeft de toenmalige minister van Justitie – Korthals Altes – te kennen dat art. 140 lid 1 Sr is bedoeld “voor gevallen waarin een organisatie wordt opgezet of een bestaande

²³¹ Kesteloo 2011, p. 42.

²³² De Vries-Leemans 1995, p. 36.

²³³ HR 26 november 1985, *NJ* 1986, 389 en Van Bunt 1996, p. 33.

²³⁴ De Vries-Leemans 1995, p. 33.

²³⁵ De Vries-Leemans 1995, p. 34.

²³⁶ De Vries-Leemans 1995, p. 33.

²³⁷ De Vries-Leemans 1995, p. 32.

²³⁸ Van de Bunt 1996, p. 31.

²³⁹ Van de Bunt 1996, p. 31.

²⁴⁰ Kesteloo 2011, p. 45.

²⁴¹ De Vries-Leemans 1995, p. 36.

²⁴² De Vries-Leemans 1995, p. 40.

²⁴³ HR 15 mei 2007, *LJN* BA 0502.

organisatie specifiek wordt aangewend om misdrijven te plegen".²⁴⁴ Het gaat daarbij dus niet om organisaties die 'toevalligerwijs' een aantal delicten plegen; de feitelijke werkzaamheden zijn doorslaggevend.²⁴⁵ De Vries-Leemans stelt daarnaast in haar proefschrift dat de grenzen van art. 140 lid 1 Sr niet te ruim dienen te worden getrokken, hetwelk wel het geval is als oogmerk kan worden ingevuld door het planmatig plegen van delicten.²⁴⁶ Zij meent dat het plegen van misdrijven door de organisatie de belangrijkste bestaansgrond dient te vormen, waarbij planmatigheid alleen niet voldoende zal zijn.²⁴⁷ Het gaat niet om de vraag of de feitelijke werkzaamheden van de organisatie bestaan uit het plegen van misdrijven, de werkzaamheden moeten juist gericht zijn op het plegen van misdrijven.²⁴⁸ Hierdoor wordt het voor de deelnemer haast onmogelijk te ontkennen dat hij redelijkerwijs niet heeft kunnen vermoeden dat de organisatie zich bezig hield met het plegen van misdrijven.²⁴⁹

Voorts komt uit art. 140 lid 1 Sr naar voren dat de organisatie niet het plegen van een enkel misdrijf tot oogmerk moet hebben, maar het plegen van meerdere misdrijven. In een arrest van 14 mei 1985, *NJ* 1986, 11 werd door de Hoge Raad aangegeven dat van misdrijven sprake was wanneer de organisatie gedurende enige tijd het oogmerk had misdrijven te plegen.²⁵⁰ Ook hieruit blijkt wederom dat het bij art. 140 lid 1 Sr niet gaat om een eenmalige gebeurtenis, maar juist om duurzaamheid ten aanzien van het plegen van delicten.²⁵¹ In het verlengde daarvan, zou gesteld kunnen worden dat het oogmerk ook gericht moet zijn op het voor een langere periode plegen van misdrijven.²⁵² De Hoge Raad vat 'gedurende enige tijd' echter ruim op in haar arrest van 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442. In dit arrest werd een periode van een week, waarin een aantal misdrijven werden gepleegd, voldoende geacht om aan te nemen dat sprake was van 'gedurende enige tijd'.²⁵³ Bovendien moeten de misdrijven een verband hebben met elkaar. Enkele, los van elkaar te zien, gepleegde misdrijven, zijn niet voldoende; zij moeten van eenzelfde soort zijn.²⁵⁴

²⁴⁴ *Handelingen* I 15 maart 1988, 18, p. 599-600.

²⁴⁵ *Handelingen* I 15 maart 1988, 18, p. 600.

²⁴⁶ De Vries-Leemans 1995, p. 43.

²⁴⁷ De Vries-Leemans 1995, p. 44.

²⁴⁸ De Vries-Leemans 1995, p. 44.

²⁴⁹ De Vries-Leemans 1995, p. 44.

²⁵⁰ HR 14 mei 1985, *NJ* 1986, 11

²⁵¹ De Vries-Leemans 1995, p. 45.

²⁵² De Vries-Leemans 1995, p. 46.

²⁵³ HR 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442.

²⁵⁴ De Vries-Leemans 1995, p. 49.

4.4. Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes versus criminele organisaties

Af en toe wordt gesproken over het vervolgen van bepaalde jeugdgroepen op grond van art. 140 Sr.²⁵⁵ Naar aanleiding van Kamervragen omtrent jeugdcriminaliteit in groepsverband stelde de toenmalige minister van Justitie, Hirsch Ballin, dat het in enkele gevallen mogelijk is om een criminele jeugdgroep op grond van art. 140 Sr te vervolgen.²⁵⁶ Hirsch Ballin antwoordde op de vraag of en hoe informatie ten aanzien van criminele jeugdgroepen concreet gebruikt wordt in een strafrechtelijk onderzoek of bij de vervolging.²⁵⁷ Door de kenmerken van criminele organisaties en criminele jeugdgroepen dan wel jeugdbendes naast elkaar te leggen, kan wellicht in beeld worden gebracht waarom het lastig is een criminele jeugdgroep of jeugdbende aan te merken als een criminele organisatie in de zin van art. 140 Sr.

Zoals reeds in de vorige paragraaf duidelijk werd, moet de deelnemer behoren tot het samenwerkingsverband en bovendien een aandeel hebben in de gedragingen die strekken tot of rechtstreeks verband houden met de verwezenlijking van het oogmerk, zoals bedoeld in art. 140 Sr. Kenmerkend voor jeugdcriminaliteit in groepsverband is dat een aantal jeugdigen samen delicten pleegt.²⁵⁸ Wanneer opzet aan deelneming bij de jeugdige kan worden aangetoond, zal dit vereiste geen belemmering vormen voor vervolging op grond van art. 140 Sr.

De criminele jeugdgroep of jeugdbende moet voorts een organisatie zijn, in de zin van een samenwerkingsverband met een zekere duurzaamheid en structuur. Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes die het plegen van delicten tot hun carrière hebben gemaakt, zullen de delicten die zij willen plegen om inkomen te genereren dermate moeten organiseren dat de pakkans klein is. Dit blijkt ook uit het onderzoek van Advies- en Onderzoeksbureau Beke.²⁵⁹ Ten aanzien van een nader onderzochte criminele jeugdgroep kon worden vastgesteld dat de mate van organisatie en planning groter is in de top van de organisatie.²⁶⁰ De jeugdgroep in kwestie, die zich bezig houdt met het dealen van drugs, is qua organisatie afhankelijk van degenen die boven hen staan in hiërarchie.²⁶¹ De top van de organisatie werd door de jeugdige omschreven als “een clan (...), een familie”, die onder andere hotelketens bezit.²⁶² Onduidelijk is of deze ‘clan’ bestaat uit personen die nog een jeugdige leeftijd hebben. Een andere onderzochte criminele jeugdgroep heeft een vaste kern van zes

²⁵⁵ Zie onder andere *Aanhangsel Handelingen II* 2009/10, nr. 1686, p. 3606 en nieuwsbericht: ‘Geen organisaties. Proefballon Jeugdbendes gaat niet op’, www.trouw.nl.

²⁵⁶ *Aanhangsel Handelingen II* 2009/10, nr. 1686, p. 3606.

²⁵⁷ *Aanhangsel Handelingen II* 2009/10, nr. 1686, p. 3605.

²⁵⁸ Hakkert e.a. 1998, p. 25.

²⁵⁹ Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 106.

²⁶⁰ Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 107.

²⁶¹ Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 106.

²⁶² Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 107.

jeugdigen.²⁶³ Zij plegen regelmatig delicten, waarbij zij per delict worden aangevuld door ‘meelopers’, afhankelijk van wie of wat nodig is.²⁶⁴ Degene die het delict organiseert is een groepslid “die het overzicht heeft op de activiteiten en kan plannen en regelen, ofwel over de ‘brains’ beschikt”.²⁶⁵ Hieruit volgt dat niet voor elke jeugdgroep kan gelden dat zij een organisatie is in de zin van art. 140 lid 1 Sr. De criminele jeugdgroepen en jeugdbendes die zelf de organisatie van de te plegen delicten regelen, zullen ook een zekere duurzaamheid en structuur moeten hebben. De duurzaamheid moet zich uiten in het gedurende enige tijd plegen van misdrijven van dezelfde soort. Jeugdgroepen die zich bezig houden met bijvoorbeeld drugshandel of heling, zullen waarschijnlijk aan dat vereiste kunnen voldoen. Jeugdgroepen die zich met verschillende typen delicten bezig houden, zullen echter niet aan dit vereiste kunnen voldoen.

In hoofdstuk 2 werd reeds duidelijk dat criminele jeugdgroepen en jeugdbendes zich veelal bezig houden met misdrijven. Met name houden zij zich bezig met handel in drugs en heling. Of het plegen van deze misdrijven ook daadwerkelijk het doel is van de jeugdgroepen hangt af van de feitelijke werkzaamheden die door de groep worden verricht. De jeugdgroep moet worden aangewend of bestaan om misdrijven te plegen. Door onder andere Advies- en Onderzoeksbureau Beke wordt verondersteld dat criminele jeugdgroepen en jeugdgroepen gericht zijn op financieel gewin; de criminaliteit is hun broodwinning.²⁶⁶ Dit impliceert dat de jeugdigen de groep nodig hebben om geld te verdienen. In dat geval zal het oogmerk van de jeugdgroep gericht zijn op het plegen van misdrijven. Aan de andere kant zou ook gesteld kunnen worden dat de wil van een jeugdige niet gericht is op het plegen van delicten middels de jeugdgroep waartoe hij behoort, omdat hij of zij nog te jong is om zich bewust te zijn van een dergelijk oogmerk.

Uit het voorgaande volgt dat het in bepaalde gevallen mogelijk is om criminele jeugdgroepen en jeugdbendes te vervolgen op grond van art. 140 Sr. Echter, de resultaten van het onderzoek van Advies- en Onderzoeksbureau Beke geven een algemeen beeld van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes. In de praktijk zullen niet alle kenmerken van een criminele organisatie in de zin van art. 140 Sr overeenkomen met die van criminele jeugdgroepen of jeugdbendes, aangezien er ook criminele jeugdgroepen en jeugdbendes zijn die zich niet richten op het plegen van een bepaald type delict, zoals drugshandel. De jeugdgroepen kunnen dus niet over één kam worden geschoren; zij zullen veel van elkaar verschillen, bijvoorbeeld qua organisatiestructuur of doel. Daarnaast wijken de delicten die door sommige criminele organisaties wordt gepleegd, zoals koppelbazerij en activiteiten

²⁶³ Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 108.

²⁶⁴ Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 109.

²⁶⁵ Beke, Van Wijk Ferwerda 2000, p. 109.

²⁶⁶ Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000, p. 39.

in de prostitutie, enigszins af van de delicten die door criminele jeugdgroepen en jeugdbendes worden gepleegd.

4.5. Samenvattend

Aan de hand van het voorgaande hoofdstuk moet geconcludeerd worden dat art. 140 Sr in het Wetboek van Strafrecht is geplaatst om georganiseerde misdaad apart strafbaar te stellen, zodat geanticipeerd kan worden op de ontwikkelingen in de maatschappij. Art. 140 lid 1 Sr bevat een aantal kenmerken die om uitleg vragen. Deelneming in de zin van dat artikel moet worden gezien als betrokkenheid bij een organisatie. De betrokkene dient in dat geval een aandeel te hebben of ondersteuning te bieden in gedragingen die strekken of rechtstreeks verband houden met de verwezenlijking van het in art. 140 Sr bedoelde oogmerk. De in art. 140 Sr weergegeven 'organisatie' moet worden opgevat als een samenwerkingsverband met een zekere duurzaamheid en structuur. Het oogmerk van de organisatie moet het gedurende enige tijd plegen van eenzelfde soort misdrijven zijn. Wanneer deze kenmerken naast de kenmerken van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes worden gelegd, blijkt dat in theorie enkele criminele jeugdgroepen en jeugdbendes onder art. 140 Sr zouden kunnen vallen. In de praktijk zullen echter veel verschillen bestaan tussen jeugdgroepen en jeugdbendes, waardoor niet gesteld kan worden dat criminele jeugdgroepen en/of jeugdbendes per definitie vervolgd kunnen worden op grond van art. 140 Sr. De delicten die door criminele organisaties worden gepleegd zijn niet per definitie zwaarder, maar wijken gedeeltelijk wel af van de delicten die door criminele jeugdgroepen en jeugdbendes worden gepleegd. De vraag kan worden gesteld of het wenselijk is om jeugdigen van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes te dagvaarden voor deelneming aan een criminele organisatie. Dat is wellicht een te zware kwalificatie.

5. Afdoeningsmogelijkheden

5.1. Inleiding

In de vorige hoofdstukken is aan bod gekomen hoe het jeugdcriminaliteit in groepsverband zich heeft ontwikkeld, hoe jeugdigen betrokken raken bij een groep en hoe die groep vervolgens delicten gaat plegen, hoe het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie is ten aanzien van jeugdgroepen en of art. 140 Sr gebruikt kan worden in de vervolging van jeugdbendes. In dit hoofdstuk zal worden bekeken hoe delicten gepleegd door jeugdbendes gesanctioneerd kunnen worden. De vraag die daarbij gesteld wordt, is welke mogelijkheden het jeugdstrafrecht reeds kent om criminele jeugdgroepen en jeugdbendes aan te pakken. Daarbij zal ook het wetsvoorstel van adolescentenstrafrecht meegenomen worden. Dit heeft ten doel om te bezien of het sanctiearsenaal van het jeugdstrafrecht voldoende aansluit bij een passende aanpak voor jeugdcriminaliteit in groepsverband, met name als het gaat om zware delicten. Om dit doel te bereiken zal eerst in kaart worden gebracht hoe de kinderrechter oordeelt over delicten die zijn gepleegd door jeugdgroepen. Voorts zal bekeken worden welke sanctioneringsmogelijkheden het jeugdstrafrecht heeft, waarna het hoofdstuk zal worden afgesloten met de grenzen die aan de sancties worden gesteld en de conclusie.

5.2. Het oordeel van de rechter

Net als door het OM, wordt ook door de kinderrechter de termen jeugdgroep en jeugdbende nauwelijks gebezigd. Enkel in respectievelijk 2005 en 2008 zijn twee uitspraken gevonden, waarbij de rechter aangeeft dat de jeugdige verdachte lid is van een jeugdbende.²⁶⁷ De eerste zaak, uit 2005, betreft die van de Rechtbank Haarlem. In die zaak wordt de jeugdige veroordeeld voor openbare geweldpleging in vereniging.²⁶⁸ De sanctie die hem wordt opgelegd is jeugd detentie voor de duur van 210 dagen, waarvan 57 dagen voorwaardelijk. Daarnaast legt de rechter de jeugdige plaatsing in een inrichting voor jeugdigen op voor de duur van twee jaar en het betalen van een schadevergoeding aan de slachtoffers.²⁶⁹ De rechter in deze zaak heeft bij de straf meegenomen dat de jeugdige lid is van een jeugdbende ten tijde dat hij het delict pleegt. Dat het gaat om een jeugdbende blijkt, volgens de rechter, uit het gegeven dat jeugdige deelnemers een groep vormden, die opereerde in wisselende samenstellingen.²⁷⁰ Vervolgens verwijt de rechter de jeugdige dat hij een leidende rol had binnen de groep. Uit de bewijsmiddelen blijkt dat de jeugdige verdachte “gedurende het tijdsbestek

²⁶⁷ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN* AU0447 en Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN* BD0829.

²⁶⁸ Art. 141 Sr.

²⁶⁹ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN* AU 0447.

²⁷⁰ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN* AU 0447.

van enkele dagen een initiërende en sturende rol [heeft] vervuld binnen de activiteiten".²⁷¹ Ook de overige deelnemers van de jeugdbende geven aan dat zij de verdachte als hun leider zagen. Hij gaf hen aanwijzingen, koos het slachtoffer uit en zette de medeleden aan tot het uitlokken van ruzie.²⁷² Dat de jeugdige een leidende rol vervulde binnen de groep wordt door de rechter meegenomen in straftoemeting.²⁷³ De jeugdige verdachte in de zaak van de Rechtbank Dordrecht uit 2008 had ook een leidersrol binnen een van de jeugdbendes waaraan hij deelnam.²⁷⁴ De jeugdige in deze zaak werd veroordeeld voor diefstal met geweld, gepleegd door twee of meer verenigde personen.²⁷⁵ De rechter betoogde dat het ging om een jeugdbende, omdat ook deze groep jeugdigen optrad in verschillende samenstellingen.²⁷⁶ Daarnaast presenteerde de groep zich als bende, naar Amerikaans voorbeeld en wisten de leden precies wat van hen werd verwacht als besloten werd om tot beroving van het slachtoffer.²⁷⁷ De rechter legt de jeugdige jeugddetentie op voor de duur van twaalf maanden, waarvan zes voorwaardelijk. Daarnaast veroordeelt hij de jeugdige tot honderd uur taakstraf, bestaande uit een werkstraf, het betalen van schadevergoeding aan de slachtoffers en teruggave van bepaalde voorwerpen.²⁷⁸ Beide rechters benadrukken dat het plegen van delicten in groepsverband niet getolereerd wordt. Ze geven aan dat dergelijk zinloos geweld leidt tot verharding van de samenleving en tot gevoelens van wantrouwen, onrust en onveiligheid.²⁷⁹ In hun straftoemeting hebben de rechters rekening gehouden met die gevolgen van het met een groep aanvallen van anderen, en bovendien met de impact die een dergelijk delict op de slachtoffers heeft.²⁸⁰

5.3. Sanctioneringsmogelijkheden

Het jeugdstrafrecht kent een diversiteit aan sancties. De jeugdsancties zijn te vinden in de artt. 77d tot en met 77gg Sr en te onderscheiden in hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen. De hoofdstraffen zijn taakstraf, geldboete en, ten aanzien van misdrijven, jeugddetentie.²⁸¹ Achtereenvolgens zullen straffen en maatregelen worden besproken, die relevant (kunnen) zijn voor sanctionering van (leden van) jeugdgroepen.

²⁷¹ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN AU 0447*.

²⁷² Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN AU 0447*.

²⁷³ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN AU 0447*.

²⁷⁴ Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN BD 0829*.

²⁷⁵ Art. 312 lid 1 jo lid 2 aanhef en onder 2 Sr.

²⁷⁶ Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN BD 0829*.

²⁷⁷ Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN BD 0829*.

²⁷⁸ Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN BD 0829*.

²⁷⁹ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN AU 0447* en Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN BD 0829*.

²⁸⁰ Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN AU 0447* en Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN BD 0829*.

²⁸¹ Art. 77h lid 1 sub a Sr.

De hoofdstraf jeugddetentie wordt door de kinderrechter opgelegd wanneer de jeugdige zich schuldig heeft gemaakt aan ernstige delicten. Om jeugddetentie op te kunnen leggen, moet aan de jeugdige een verwijt kunnen worden gemaakt, waarbij de duur van de detentie in verhouding moet staan tot dat verwijt.²⁸² Tijdens de detentie zal de jeugdige een passende behandeling krijgen, in de vorm van een scholings- of trainingsprogramma.²⁸³ Dit is vastgelegd in de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. De tenuitvoerlegging van de jeugddetentie wordt aangewend voor de opvoeding van de jeugdige en getracht wordt hem voor te bereiden op terugkeer in de maatschappij.²⁸⁴

De taakstraf voor jeugdigen kan zijn een werkstraf, een leerstraf of een combinatie van beide.²⁸⁵ De werkstraf bestaat uit het “verrichten van onbetaalde arbeid of het verrichten van arbeid tot herstel van de door het strafbare feit aangerichte schade”.²⁸⁶ De leerstraf houdt in dat de jeugdige een leerproject moet volgen.²⁸⁷ Dit leerproject zou moeten zorgen voor een grotere individuele sociale vaardigheid en weerbaarheid.²⁸⁸ Ten aanzien van de vervolging van hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen zou deze strafrechtelijke sanctie, in mijn optiek, geschikt zijn, omdat deze jeugdgroepen met name lichte vormen van criminaliteit plegen. Er zijn uitspraken te vinden waar de kinderrechter een jeugdige, die in groepsverband (een) delict(en) heeft gepleegd, veroordeelt tot een taakstraf.²⁸⁹ De sanctie heeft een pedagogisch karakter, wat goed zal aansluiten bij de maatschappelijke toekomstmogelijkheden van de jeugdigen. Enerzijds kunnen de jeugdigen werkervaring opdoen en anderzijds kunnen zij leren wat voor en gevolgen hun handelen kan hebben, door de aangerichte schade te herstellen.²⁹⁰ Ten aanzien van hinderlijke en overlastgevende jeugdgroepen is tevens het aanhangige wetsvoorstel “tot het treffen van maatregelen ter bestrijding van (...) ernstige overlast (...) jegens personen of goederen”, ook wel: het opleggen van een gebiedsverbod, een interessante interventie. De interventie kan enerzijds door de burgemeester worden opgelegd “indien een persoon herhaaldelijk groepsgewijs de openbare orde heeft verstoord en er ernstige vrees bestaat voor verdere verstoring van de openbare orde”.²⁹¹ Dat er ernstige vrees bestaat dat de jeugdige de openbare orde verder zal verstoren, moet blijken uit concrete

²⁸² *Kamerstukken II 1991/92*, 21 327, nr. 6, p. 13 (MvA).

²⁸³ *Kamerstukken II 1991/92*, 21 327, nr. 6, p. 13 (MvA) en art. 3 lid 1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

²⁸⁴ Art. 2 lid 2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

²⁸⁵ Art. 77h lid 2 Sr.

²⁸⁶ Art. 77h lid 2 sub a Sr.

²⁸⁷ Art. 77h lid 2 sub b Sr.

²⁸⁸ Doek & Vlaardingebroek 2009, p. 534.

²⁸⁹ Zie bijvoorbeeld: Rb. Maastricht 13 mei 2008, *LJN* BD2667, Rb. Alkmaar 15 juni 2011, *LJN* BR3866, Rb. Haarlem 3 december 2010, *LJN* BP3140 en Rb. Zutphen 23 januari 2007, *LJN* AZ9373.

²⁹⁰ Doek & Vlaardingebroek 2009, p. 533.

²⁹¹ *Kamerstukken II 2007/08*, 31 467, nr. 3, p. 6 (MvT).

aanwijzingen, zoals het eerder hebben begaan van ordeverstoringen.²⁹² Anderzijds kan de officier van justitie een gedragsaanwijzing geven, indien de jeugdige wordt verdacht van het plegen van een strafbaar feit.²⁹³ Met de aanwijzing wordt getracht te voorkomen dat opnieuw strafbare feiten worden gepleegd, omdat eerder maatregelen genomen kunnen worden. De officier van justitie hoeft immers de terechtzitting niet af te wachten.²⁹⁴

Een strafrechtelijke maatregel die interessant is voor jeugdgroepen die zich veelal bezig houden met middelzware tot zware criminaliteit is de gedragsbeïnvloedende maatregel. Deze maatregel richt zich op jeugdige meerplegers, veelplegers en harde kern jongeren; jeugdigen die lang in de criminaliteit blijven hangen en hun criminele carrière zelfs lijken voort te zetten als volwassene.²⁹⁵ De maatregel is vooral bedoeld voor jeugdigen met gedragsproblematiek, die samenhangen met gezinsproblematiek en “het ontbreken van voldoende duidelijkheid en correctie vanuit de directe omgeving van de jeugdige”.²⁹⁶ Om de gedragsbeïnvloedende maatregel op te kunnen leggen, dient aan de twee voorwaarden van art. 77w Sr te worden voldaan. De maatregel kan alleen worden opgelegd indien “de ernst van het begane misdrijf of de veelvuldigheid van de begane misdrijven of voorafgegane veroordelingen wegens misdrijf hiertoe aanleiding geven” en als het in belang is van een positieve ontwikkeling van de jeugdige. Sinds de invoering in 2009 is de gedragsbeïnvloedende maatregel vooral opgelegd voor zware delicten,²⁹⁷ waarbij het in sommige gevallen ook ging om delicten die waren gepleegd door twee of meer jeugdigen.²⁹⁸ Het programma van de gedragsbeïnvloedende maatregel bestaat uit een of meer gedragsinterventies, die goedgekeurd zijn voor de Erkenningscommissie.²⁹⁹ Op de website www.erkenningscommissie.nl staan de door de Erkenningscommissie goedgekeurde interventies. Tussen deze interventies staan bijvoorbeeld trainingen die zich richten op agressieregulatie of op het beperken van gebruik en afhankelijkheid van alcohol- of drugs.³⁰⁰ Het Buitenprogramma Work-Wise is een zeer intensieve training, die zich richt op de jeugdige die na detentie terugkeert in de samenleving. De training begeleidt de jeugdige bij wonen, sociale netwerk, vrijetijdsbesteding en werk, opleiding of stage.³⁰¹ Een dergelijke training zou er ten aanzien van criminele jeugdgroepen voor kunnen zorgen dat de jeugdige de criminaliteit

²⁹² *Kamerstukken II 2007/08*, 31 467, nr. 3, p. 6 (MvT).

²⁹³ *Kamerstukken II 2007/08*, 31 467, nr. 3, p. 7 (MvT).

²⁹⁴ *Kamerstukken II 2007/08*, 31 467, nr. 3, p. 7 (MvT).

²⁹⁵ Brochure Gedragsbeïnvloedende maatregel, p. 3.

²⁹⁶ *Kamerstukken II 2005/06*, 30 322, nr. 3, p. 1 (MvT).

²⁹⁷ Brochure Gedragsbeïnvloedende maatregel, p. 7.

²⁹⁸ Zie onder ander Rb. Utrecht 6 juli 2010, *LJN BN2087*, Rb. Roermond 14 december 2009, *LJN BK6539* en Rb. Zwolle 9 juni 2009, *LJN BJ0226*.

²⁹⁹ Art. 4 lid 1 en 3 Besluit gedragsbeïnvloeding jeugdigen.

³⁰⁰ Agressieregulatie op Maat en Stay-a-way.

³⁰¹ www.erkenningscommissie.nl.

achter zich laat en een propere toekomst gaat opbouwen.³⁰² Een interventie die zich echter speciaal richt op jeugdigen die zware delicten in groepsverband plegen staat niet tussen de erkende gedragsinterventies.

Een andere maatregel, de zwaarste en dus van grote betekenis voor jeugdigen die deelnemen aan een criminele jeugdgroep of jeugdbende, is de maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (verder: PIJ-maatregel).³⁰³ Deze maatregel staat bekend als ‘jeugd-tbs’, maar het biedt meer dan alleen behandeling van jeugdigen met een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens.³⁰⁴ Ook ten aanzien van jeugdigen die heropgevoed dienen te worden, kan de maatregel worden opgelegd. De kinderrechter dient echter wel te toetsen aan de drie voorwaarden die art. 77s Sr vereist: voor het misdrijf is voorlopige hechtenis toegelaten, de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen eist het opleggen van de maatregel én de maatregel is in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jeugdige.³⁰⁵

Buiten het sanctiearsenaal van het jeugdstrafrecht is ook een aantal interventies aantrekkelijk voor de aanpak van jeugdige die lid zijn van een criminele jeugdgroep of jeugdbende. Een daarvan is ITB (Individuele Traject Begeleiding) harde kern. Dit is een vorm van begeleiding die intensiever is dan jeugdreclassering.³⁰⁶ Het is bedoeld voor jeugdigen die reeds een aantal keer in aanraking zijn gekomen met Justitie naar aanleiding van het plegen van ernstige delicten.³⁰⁷ De jeugdigen die dat betreffen lijken te hebben gekozen voor een criminele carrière.³⁰⁸ Door middel van intensieve begeleiding wordt getracht sociale integratie van de jeugdige te vergroten en persoonlijke vaardigheden te verbeteren, waardoor het recidivegevaar afneemt.³⁰⁹ Uit het onderzoek ‘Individuele Trajectbegeleiding op papier en in de praktijk’ in opdracht van het WODC blijkt dat ITB harde kern “een acceptabel aantal elementen [bezit] die aantoonbaar effectief zijn”.³¹⁰

Een andere interventie was de Glen Mills School. Plaatsing in een Glen Mills School kon naar aanleiding van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen of als voorwaarde bij voorwaardelijke veroordeling tot jeugddetentie, bij veroordeling tot de PIJ-maatregel of bij schorsing van de

³⁰² www.erkenningscommissie.nl.

³⁰³ Art. 77s Sr en Brochure Jeugddetentie en Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel), p.1.

³⁰⁴ De Jonge & Van der Linden 2007, p. 144.

³⁰⁵ Art. 77s lid 1 Sr.

³⁰⁶ *Bijlage bij Kamerstukken II 2004/05, 28 741, nr. 13, p. 11.*

³⁰⁷ *Bijlage bij Kamerstukken II 2004/05, 28 741, nr. 13, p. 3.*

³⁰⁸ *Bijlage bij Kamerstukken II 2004/05, 28 741, nr. 13, p. 118.*

³⁰⁹ *Bijlage bij Kamerstukken II 2004/05, 28 741, nr. 13, p. I.*

³¹⁰ *Bijlage bij Kamerstukken II 2004/05, 28 741, nr. 13, p. 109.*

voorlopige hechtenis.³¹¹ Wanneer voorgaande gronden van toepassing waren op de jeugdige, kon de rechter een Glen Mills School opdragen hulp en steun te beiden ten aanzien van de naleving van bij de sanctie oplegde voorwaarden.³¹² De Glen Mills School begeleidde en behandelde jeugdigen vanaf veertien jaar die in zich groepsverband bezig hielden met criminele activiteiten.³¹³ In 2007 is door het WODC onderzoek gedaan naar het recidivepercentage van jeugdige die behandeld waren door een Glen Mills School.³¹⁴ Uit dat onderzoek bleek dat van de onderzochte ex-pupillen 46,3 procent binnen één jaar recidiveerde en 78 procent binnen vier jaar.³¹⁵ Desalniettemin meenden de onderzoekers dat “er geen reden [is] om aan te nemen dat de Glen Mills School minder of meer succesvol is in het terugdringen van recidive dan de justitiële jeugdbehandelinrichtingen”.³¹⁶ Naar aanleiding van het onderzoek is de methode evenwel aangepast en wordt het niet meer in het justitiële kader aangeboden.³¹⁷

Wanneer de sancties van het jeugdstrafrecht onvoldoende toereikend worden geacht om een passende straf voor de jeugdige op te leggen, opent art. 77b Sr de mogelijkheid om jeugdigen in de leeftijd van zestien en zeventien jaar een sanctie van het commune strafrecht op te leggen. De rechter moet daartoe grond vinden in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.³¹⁸ In de Memorie van Toelichting bij art. 77b Sr wordt expliciet genoemd dat het artikel van belang is voor het gelijkelijk bestraffen van groepen jeugdigen die verschillende leeftijden hebben, waardoor sommigen binnen en anderen buiten het jeugdstrafrecht zouden vallen.³¹⁹ Dit kan ook gezegd worden over art. 77c Sr. Ingevolge dit artikel kunnen jeugdigen die ouder zijn dan zeventien jaar, maar nog niet de leeftijd van eenentwintig jaar hebben bereikt, onder bepaalde voorwaarden gesanctioneerd kunnen worden volgens het jeugdstrafrecht. Art. 77b Sr opent dus ook mogelijkheden om jeugdigen die middelzware en/of zware delicten plegen in groepsverband een sanctie uit het commune strafrecht op te leggen, mits de jeugdige voldoet aan de voorwaarden van het artikel.

Vermeldenswaardig is in dit verband dat de huidige regering voornemens is een conceptwetsvoorstel in te dienen tot invoering van een adolescentenstrafrecht.³²⁰ Het voorstel is om door middel van

³¹¹ Art. 77aa lid 2 Sr en *Kamerstukken II* 2003/04, 24 587, nr. 97, p. 2.

³¹² Art. 77aa lid 2 Sr.

³¹³ *Bijlage bij Kamerstukken II* 2007/08, 24 587, nr. 244, p. 1.

³¹⁴ *Bijlage bij Kamerstukken II* 2007/08, 24 587, nr. 244, p. 1.

³¹⁵ *Bijlage bij Kamerstukken II* 2007/08, 24 587, nr. 244, p. 7.

³¹⁶ *Bijlage bij Kamerstukken II* 2007/08, 24 587, nr. 244, p. 7.

³¹⁷ *Bijlage bij Kamerstukken II* 2009/10, 31 101, nr. 8, p. 57.

³¹⁸ Art. 77b Sr.

³¹⁹ *Kamerstukken II* 1989/90, 21 327, nr. 3, p. 32.

³²⁰ *Kamerstukken II* 2010/11, 28 741, nr. 17, p. 13.

flexibele leeftijdsgrenzen een adolescentenstrafrecht in te richten voor jeugdigen in de leeftijd van zestien tot drieëntwintig jaar.³²¹ Door het hanteren van flexibele leeftijdsgrenzen kan rekening worden gehouden met de ontwikkelingsfase waarin de jeugdigen zich bevinden, met de ernst van het gepleegde feit en met de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd, aldus staatssecretaris Teeven.³²² Zoals gezegd, kent het jeugdstrafrecht reeds flexibele leeftijdsgrenzen. De regering wil middels de geplande wetwijziging deze leeftijdsgrenzen oprekken naar respectievelijk zestien en drieëntwintig jaar, door aanpassing van de artt. 77b en 77c Sr. Daarnaast wordt een aantal andere voorstellen gedaan ten behoeve van het inrichten van een adolescentenstrafrecht, zoals het verhogen van de maximum duur van jeugddetentie naar vier jaar voor jeugdigen vanaf zestien jaar, het opnemen van het volgen van onderwijs in de wet als bijzondere voorwaarde en het wijzigen van de maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige.³²³ Ten aanzien van criminele jeugdgroepen merkt staatssecretaris Teeven op dat hij de mogelijkheid wil openen om de ontnemingmaatregel hoofdelijk op te leggen aan “jeugdigen en jongvolwassenen [die] in groepsverband hebben geprofiteerd van het plegen van strafbare feiten”.³²⁴ De eerste reactie vanuit de oppositiepartijen is gematigd; het instellen van een adolescentenstrafrecht wordt een goede zaak bevonden. Echter, met de voorgestelde inrichting van dit strafrecht zijn de partijen het grotendeels niet eens, met name ten aanzien van het verhogen van de maximale duur van jeugddetentie naar vier jaar.³²⁵

5.4. Zwaarder straffen?

In voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden dat criminele jeugdgroepen en jeugdbendes veelal middelzware tot zware delicten plegen. Daarnaast zorgen zij voor veel onrust en gevoelens van onveiligheid binnen de samenleving. Een serieuze vraag die gesteld moet worden, is of de jeugdigen voor die daden ook zwaarder gestraft moeten worden. Reeds in 1951 meende commissie-Overwater dat “de grootste fout, die men bij de beoordeling van handelingen van een kind kan maken en die nog herhaaldelijk gemaakt wordt, is, dat men aan het kind de maatstaf van een volwassene aanlegt en dat men hem als een volwassene wil zien reageren”.³²⁶ Ook Weijers stelt deze vraag naar aanleiding van zijn onderzoek naar art. 77b Sr.³²⁷ Hij geeft daarbij aan dat twee belangen tegenover elkaar staan. Enerzijds het belang van de jeugdige, die feitelijk niet als volwassene kan worden behandeld. Anderzijds het belang van de maatschappij, die om passende vergelding vraagt als een

³²¹ *Kamerstukken II 2010/11, 28 741, nr. 17, p. 2 en 3.*

³²² *Kamerstukken II 2010/11, 28 741, nr. 17, p. 3.*

³²³ *Kamerstukken II 2010/11, 28 741, nr. 17, p. 6, 7 en 8.*

³²⁴ *Kamerstukken II 2010/11, 28 741, nr. 17, p. 12.*

³²⁵ *Kamerstukken II 2011/12, 28 741, nr. 18.*

³²⁶ *Rapport commissie-Overwater, p. 6.*

³²⁷ *Weijers 2006, p. 9.*

zwaar delict wordt gepleegd.³²⁸ In het civiele recht zijn jeugdigen tot achttien jaar geen nog volledige rechtssubjecten; ze zijn niet geheel verantwoordelijk voor hun daden door de fase van ontwikkeling waarin ze verkeren.³²⁹ Het gedeelte van hersenactiviteit dat in strafrechtelijk opzicht van betekenis is, is pas ruim na het zeventiende jaar van de jeugdige volledig ontwikkeld.³³⁰ Jeugdigen die zware delicten plegen hebben veelal gebrek aan ervaring, zijn impulsief, zijn gevoelig voor groepsdruk en verkeren in een ongunstige omgeving.³³¹ Dit maakt duidelijk dat jeugdigen niet als volwassenen kunnen worden gezien, ondanks het gegeven dat ze zware delicten plegen. Daarnaast is ook onzeker of het zwaarder straffen van de delinquente jeugdige wel het gewenste effect heeft: het doen van beroep op het verantwoordelijkheidsgevoel van de jeugdige.³³²

Ook het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (verder: IVRK) ziet toe op het beperken van de duur van opsluiting ten aanzien van jeugdigen.³³³ Het verdrag trad in Nederland op 8 maart 1995 in werking.³³⁴ Het IVRK ziet op de bescherming van kinderrechten, in politieke, economische, sociale en culturele zin.³³⁵ Het IVRK geldt voor kinderen tot achttien jaar.³³⁶ In art. 37 IVRK is opgenomen dat de aanhouding, inhechtenisneming of gevangenneming van een jeugdige als ultimum remedium dient te gelden. Wanneer toch een gevangenisstraf wordt opgelegd, moet deze van een zo kort mogelijke duur zijn; een levenslange gevangenisstraf wordt door het IVRK verboden.³³⁷ Voorts bepaalt art. 37 IVRK dat rekening moet worden gehouden met de behoeften van de jeugdige in relatie tot zijn leeftijd en dat de jeugdige in detentie gescheiden moet zijn van volwassenen.³³⁸ Nederland heeft bij de ratificatie van het verdrag een voorbehoud gemaakt, die inhoudt dat ten aanzien van jeugdigen die de leeftijd van zestien jaar hebben bereikt, maar nog niet die van achttien jaar, het commune strafrecht kan worden toegepast, mits wordt voldaan aan de in art. 77b Sr gestelde voorwaarde(n).³³⁹ De verdragsbepaling van art. 37 IVRK brengt dus met zich mee dat Nederland terughoudend dient te zijn bij het mogelijk maken, en vervolgens opleggen, van zwaardere of langere straffen. Ook dient Nederland zorg te dragen voor een passende sanctie voor de jeugdige; de sanctie moet in het belang van de jeugdige zijn. Te twisten valt uiteraard over wat onder een zware, hoge of passende sanctie moet worden verstaan. In art. 40 IVRK wordt nogmaals,

³²⁸ Weijers 2006, p. 9.

³²⁹ Weijers 2006, p. 25.

³³⁰ Weijers 2006, p. 27.

³³¹ Weijers 2006, p. 26.

³³² Swaab 2010, p. 219 en 220.

³³³ Trb. 1990, 170.

³³⁴ Trb. 1995, 92.

³³⁵ Trb. 1990, 170.

³³⁶ Art. 1 IVRK.

³³⁷ Art. 37 aanhef en onder a en b IVRK.

³³⁸ Art. 37 aanhef en onder c IVRK.

³³⁹ Ruitenberg 2003, p. 44.

in andere woorden, aangegeven dat rekening moet worden gehouden met de leeftijd van de jeugdige, in geval dat hij wordt verdacht van het plegen van een strafbaar feit. Herintegratie van de jeugdige in de samenleving dient daarbij bij de behandeling te worden bevorderd.³⁴⁰

5.5. Samenvattend

Net als het OM schenkt de rechter weinig aandacht aan het gegeven dat wellicht sprake is van 'lidmaatschap' bij een jeugdgroep of –bende. In twee uitspraken, uit respectievelijk 2005 en 2008, wordt dit echter wel door de kinderrechter naar voren gebracht. De rechter in beide zaken oordeelde dat sprake was van een jeugdbende, omdat de groep opereerde in wisselende samenstellingen.

Het jeugdsanctiearsenaal is breed. Ten aanzien van jeugdgroepen is een aantal interessante interventies, maatregelen en straffen ontwikkeld. Jeugddetentie, ITB harde kern, bepaalde interventies van de gedragsbeïnvloedende maatregel en de PIJ-maatregel zijn daarbij relevant voor een specifieke aanpak van leden van criminele jeugdgroepen of jeugdbendes, omdat deze jeugdgroepen ernstige delicten plegen. Bij het opleggen van een sanctie moet echter niet worden vergeten dat jeugdigen niet kunnen worden beschouwd als volwassenen. Dit geldt ook als zij zware delicten hebben gepleegd, die gezien kunnen worden als een volwassen daad. Ook door middel van het IVRK wordt een oogje in het zeil gehouden ten aanzien van het opleggen van zware straffen. Dit verdrag, dat door Nederland is geratificeerd, bepaalt dat gevangenisstraf slechts als uiterste maatregel opgelegd dient te worden en dat het opgelegd moet worden voor de kortst mogelijke duur.

³⁴⁰ Art. 40 lid 1 IVRK.

6. Conclusies en aanbevelingen

6.1. Inleiding

Het doel van het onderzoek was om te bezien of strafrechtelijk een mogelijkheid moest worden geopend om jeugdigen, die zware delicten plegen in groepsverband, middels een wetsbepaling strafbaar te stellen. Daarnaast werd een blik geworpen op het jeugdsanctiearsenaal, om tot een conclusie te komen ten aanzien van de toereikendheid van de jeugdsancties voor criminele jeugdgroepen en jeugdbendes. In dit hoofdstuk zullen de conclusies worden gepresenteerd en uiteindelijk aanbevelingen worden gedaan aan de hand van de gestelde onderzoeksvraag: De concrete onderzoeksvraag luidt: moet, analoog aan art. 140 Sr, ook de deelneming van jeugdigen aan een criminele jeugdgroep of jeugdbende, apart strafbaar worden gesteld? In het verlengde daarvan zal tevens worden onderzocht of het sanctiearsenaal van het jeugdstrafrecht toereikend is om criminele jeugdgroepen en jeugdbendes terug te dringen.

6.2. Conclusie

Het jeugdstrafrecht kent van oorsprong een pedagogisch karakter. In de loop der tijd is echter een verharding merkbaar; het jeugdstrafrecht heeft steeds meer een repressief karakter gekregen, waardoor de jeugdige binnen het strafproces rechtsobject is geworden in plaats van rechtssubject. Deze verharding van het jeugdstrafrecht is ook te zien bij de aanpak van jeugdgroepen. In de tweede helft van de negentiende eeuw was de opvatting dat de rondhangende jeugdigen heropgevoed moesten worden, terwijl in het huidige Actieprogramma criminele jeugdgroepen de aanpak meer gericht is op het (op passende wijze) individueel sanctioneren van deelnemers aan jeugdgroepen. Echter, in het Actieprogramma wordt geen voorstel gedaan om jeugdigen op strafrechtelijke wijze aan te pakken. De voorstellen die worden gedaan richten zich meer op verandering van beleid en niet op verandering van de wijze van vervolging of sanctionering.

Voor een non-criminele toekomst van de jeugdige is het van belang dat hij of zij uit zijn criminele omgeving wordt gehaald en dus uit de criminele jeugdgroep of jeugdbende. Redenen voor het tot stand komen van dergelijke jeugdgroepen zijn te vinden in het ontstaan van vriendschappen en relaties. Jeugdigen met dezelfde kenmerken en status zoeken elkaar op. Het hebben van een criminele achtergrond, kan zo'n gelijke kenmerk of status zijn. Aan de andere kant is het ook mogelijk dat een vriendengroep reeds bestaat en dat zij door wederzijdse beïnvloeding delicten gaan plegen. Bij de politie en het OM zou de aandacht moeten liggen bij opsporing van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes, onder andere door het in kaart brengen van het gehele netwerk. Wanneer de harde

kern van een criminele jeugdgroep of jeugdbende aangepakt kan worden, kan dit zorgen voor het tenietgaan van de organisatie. Door middel van goede behandeling en begeleiding zouden de jeugdigen weer toekomstperspectief kunnen worden geboden buiten de criminaliteit.

Typend voor de criminele jeugdgroep en de jeugdbende is, dat zij een ander motief hebben om delicten te plegen dan de hinderlijke en overlastgevende jeugdgroep. Criminele jeugdgroepen en jeugdbendes plegen delicten voor het financiële gewin. Daarnaast zijn zij, in tegenstelling tot de andere typen jeugdgroepen, een meer professionele organisatie, wat zich uit in de hechtheid en geslotenheid van de groep. Hieruit zou afgeleid kunnen worden dat criminele jeugdgroepen en jeugdbendes een vorm van een criminele organisatie zijn. In het commune strafrecht heeft de wetgever namelijk deelneming aan een criminele organisatie apart strafbaar gesteld. Het doel daarvan was om organisaties die werden aangewend om zware vormen van criminaliteit te plegen, strafbaar te stellen. Door deze strafbaarstelling moest worden voorkomen dat Nederland aantrekkelijk was voor dergelijke vorm van criminaliteit, die veel onrust met zich mee kan brengen. In de database van www.rechtspraak.nl kunnen uitspraken worden gevonden waarbij jeugdigen worden veroordeeld voor deelneming aan een criminele organisatie in de zin van art. 140 Sr. Echter, door het OM noch door de kinderrechter wordt aangegeven of het een criminele jeugdgroep of jeugdbende betreft. Aan de andere kant zijn er ook criminele jeugdgroepen en jeugdbendes die zeer ernstige delicten plegen in groepsverband, de delicten op professionele wijze voorbereiden, maar waarbij de delicten van uiteenlopende aard zijn. Deze jeugdgroepen kunnen, naar alle waarschijnlijkheid, niet worden aangemerkt als een criminele organisatie, omdat zij niet voldoen aan het oogmerk-vereiste van art. 140 Sr. Voor hen zou die kwalificatie overigens te zwaar zijn.

In twee zaken wordt door de kinderrechter wel benoemd dat de jeugdige lid is van een jeugdbende. In die zaken beoordeelde de rechter dat aan de hand van het gegeven dat in wisselende samenstellingen delicten werden gepleegd. Deze invulling door de rechter van het begrip jeugdbende is niet compleet. Dat jeugdbendes veelal optreden in wisselende samenstellingen is juist, maar dat is niet het enige kenmerk van jeugdbendes. Daarbij zou de vraag kunnen worden gesteld of de betreffende jeugdgroepen door de rechter niet de verkeerde stempel opgedrukt hebben gekregen. Wellicht konden de groepen beter gekwalificeerd worden als overlastgevende jeugdgroep of straatbende. Ten aanzien van de veroordeling van de jeugdigen maakt dit geen verschil. Echter, dit laat wel zien dat winst valt te behalen bij rechter ten aanzien van de aandacht en interpretatie van jeugdcriminaliteit in groepsverband.

Tussen de sancties die (kunnen) worden opgelegd bevinden zich ook sancties die geschikt kunnen zijn voor bestraffing van bendecriminaliteit, zoals jeugddetentie, ITB harde kern, de gedragsbeïnvloedende maatregel en de PIJ-maatregel. Voor lichtere delicten ligt het opleggen van een taakstraf meer voor de hand. Echter, een strafrechtelijke sanctie die zich specifiek richt op criminele jeugdgroepen en jeugdbendes is niet voorhanden. Op regionaal niveau zijn daarentegen projecten opgestart die criminele jeugdgroepen en jeugdbendes kunnen tegengaan, zoals het 'Hi Five'-project. Wel dient gewaakt te worden voor een overkill aan dergelijke regionale sancties die jeugdcriminaliteit in groepsverband moet tegengaan of terug moet dringen. Ten aanzien van criminele jeugdgroepen zijn namelijk reeds zestien regionale projecten opgestart, die de groepen zouden moeten aanpakken. Kwaliteit moet boven kwantiteit gaan; het beperken tot interventies die aantoonbaar effectief zijn, lijkt mij, meer een stevige aanpak.

6.3. Aanbevelingen

Gelet op het voorgaande wil ik pleiten voor meer aandacht van de politie, het OM en de rechters ten aanzien van het in kaart brengen en benoemen van de typen jeugdgroepen, aan de hand van de definities die door Advies- en Onderzoeksbureau Beke zijn gedefinieerd. De definities hoeven niet enkel gebruikt te worden om in kaart te brengen hoeveel jeugdgroepen Nederland telt; zij kunnen ook worden ingezet binnen het strafrecht. Wanneer de definities gebruikt worden binnen het strafrecht, zou nader onderzoek kunnen worden gedaan naar de wijze waarop jeugdgroepen worden vervolgd. De resultaten van dat onderzoek zouden op hun beurt inzicht kunnen geven in eventuele problemen rondom kwalificatie van de in groepsverband gepleegde delicten en/of het opleggen van een passende sanctie.

Binnen het huidige sanctiearsenaal van het jeugdstrafrecht is, naar mijn mening, een aantal sancties geschikt om ingezet te worden ten aanzien van criminele jeugdgroepen en jeugdbendes. Echter, de enige interventie die zich specifiek richtte op jeugdgroepen, namelijk de Glen Mills School, wordt niet meer aangeboden binnen het jeugdstrafrecht. Toch raad ik het ontwikkelen van een dergelijke interventie of sanctie aan, mede omdat het van belang is dat de jeugdige uit zijn criminele omgeving wordt gehaald en een positief toekomstbeeld voor hem wordt geschapen. De interventie zou tot doel moeten hebben de jeugdige te laten inzien dat ook buiten de illegaliteit geld kan worden verdiend, om daarmee reële levensdoelen te verwezenlijken. Het op professionele wijze plegen van delicten in groepsverband is natuurlijk een 'makkelijke' manier om snel veel geld te verdienen, maar wanneer de jeugdige vervolgens het grootste gedeelte van de tijd in detentie verblijft, heeft dat snel verdiende geld geen nut meer. Het gaat in feite dus om een verandering in de denkwijze en

levenswijze die moet ontstaan bij de jeugdige, wellicht door middel van de interventie. De sancties van het jeugdstrafrecht hoeven, mijns inziens, in ieder geval niet zwaarder te worden; dit heeft geen toegevoegde waarde. Jeugdigen die volwassen delicten plegen, blijven minderjarig en dienen als zodanig behandeld te worden. Niets voor niets heeft het Nederlandse jeugdstrafrecht van oorsprong een pedagogisch karakter. Jeugdigen zijn in de meeste gevallen meer gebaat bij een sanctie die past bij hun (geestelijke) ontwikkeling, dan bij een langdurige opsluiting (zonder enige vorm van behandeling). Ook door het IVRK wordt het opleggen van een passende sanctie, die herintegratie van de jeugdige in de samenleving bevordert, van eminent belang gevonden.

Literatuurlijst

Bac 1998

J.R. Bac, *Kinderrechter in strafzaken. Evolutie en evaluatie*, Deventer: Kluwer 1998.

Bartels 2007

J.A.C. Bartels, *Jeugdstrafrecht*, Deventer: Kluwer 2007.

Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000

B.M.W.A. Beke, A.Ph. van Wijk & H.B. Ferwerda, *Jeugdcriminaliteit in groepsverband. Tussen rondhangen en bendevorming*, Amsterdam: uitgeverij SWP 2000.

Bunkers & Baerveldt 1995

H. Bunkers & C. Baerveldt, 'Met de neus op de feiten?', *Jeugd en samenleving* 1995, 4, p. 200-212.

Van de Bunt 1996

H.G. van de Bunt, 'De definitie van georganiseerde criminaliteit', in: F. Bovenkerk (red.), *De georganiseerde criminaliteit in Nederland*, Deventer: Gouda Quint 1996, p. 27-36.

55

Van de Bunt & Kleemans 2007

H.G. van de Bunt & E.R. Kleemans, *Georganiseerde criminaliteit in Nederland*, Meppel: Boom Juridische Uitgevers 2007.

Christiaens & Weijers 2008

J. Christaens & I. Weijers, 'Een historisch perspectief op jeugdcriminaliteit', in: I. Weijers & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 23-36.

Cloward & Ohlin 1960

R.A. Cloward & L.E. Ohlin, *Delinquency an opportunity: a theory of delinquent gangs*, New York: The Free Press 1960.

Cohen 1955

A.K. Cohen, *Delinquent boys: the culture of the gang*, New York: The Free Press 1955.

Delicat 2001

J.W. Delicat, *Van ijzeren vuist naar zachte hand? Idee en praktijk in de rijksopvoedingsgestichten: 1901-1961* (diss. Nijmegen).

Doek & Vlaardingerbroek 2009

J.E. Doek & P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en jeugdzorg*, Amsterdam: Elsevier Juridisch 2009.

Ferwerda 2000

H. Ferwerda, 'Jeugdcriminaliteit en de rol van de groep. De groep als negatieve voedingsbodem', *J* Tijdschrift over jongeren* 2000, 1, p. 34-44.

Ferwerda & Van Ham 2010a

H. Ferwerda & T. van Ham, *Problematische jeugdgroepen in Nederland. Omvang, aard en politieproces beschreven*, Arnhem: Bureau Beke 2010.

Ferwerda & Van Ham 2010b

H. Ferwerda & T. van Ham, *Problematische jeugdgroepen in Nederland. Omvang en aard in het najaar van 2010*, Arnhem: Bureau Beke 2010.

Van Gemert & Wiersma 2000

F. van Gemert & E. Wiersma, *Aanpak groepsriminaliteit*, Den Haag: Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publicatie 2000.

Hakkert e.a. 1998

A Hakkert, A. van Wijk, H. Ferwerda & T. Eijken, *Groepsriminaliteit*, Den Haag: Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit 1998.

Hermanns e.a. 2005

J. Hermanns, C. van Nijnatten, F. Verheij & M. Reuling, *Handboek jeugdzorg. Deel 2: methodieken en programma's*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2005.

De Jonge & Van der Linden 2007

G. de Jonge & A.P. van der Linden, *Jeugd & strafrecht*, Deventer: Kluwer 2007.

Kesteloo 2011

A.N. Kesteloo, *Deelneming aan een criminele organisatie: een onderzoek naar de strafbaarstellingen in art. 140 Sr*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011.

Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra 2009

A.P. van der Linden, F.G.A. ten Siethoff & A.E.I.J. Zeijlstra-Rijpstra, *Jeugd en Recht*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009.

Miller 1958

W.B. Miller, 'Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency', *Journal of Social Issues* 1958, 3, p. 5-19.

Mik 1963

G. Mik, *Onze nozems* (Het abc der opvoeding, nr. 10), Nijkerk: G.F. Callenbach 1963.

Rapport Commissie-Overwater 1951

Rapport van de commissie ingesteld met het doel van advies te dienen over de vraag in welke richting het rijkstucht- en opvoedingswezen en in verband daarmee het kinderstrafrecht zich zullen moeten ontwikkelen, Den Haag: Staatsdrukkerij- en uitgeverijbedrijf 1951.

57

Rapport Commissie-Roethof 1986

Eindrapport commissie kleine criminaliteit, Den Haag: Staatsuitgeverij 1986.

Ruitenbergh 2003

G.C.A.M. Ruitenbergh, *Het Internationaal Kinderrechtenverdrag in de Nederlandse rechtspraak*, Amsterdam: Uitgeverij SPW Amsterdam 2003.

Schuyt 1993

C.J.M. Schuyt, 'Jeugdcriminaliteit in groepsverband', *Delikt & Delinkwent* 1993, 23, p. 499-510.

Scott 1956

P. Scott, 'Gangs and delinquent groups in London', *British Journal of Delinquency* 1956, 7, p. 4-26.

Swaab 2010

D.F. Swaab, *Wij zijn ons brein: van baarmoeder tot alzheimer*, Ruinen: Drukkerij Bariet 2010.

Visser e.a. 2008

R.A. Visser, E. van Gemerden, P.A. More & R.C.J. de Roon, *Sturing en samenwerking in handhavingprojecten*, Leiden: Leiden University Press 2008.

De Vries-Leemans 1995

M.J.H.J. de Vries-Leemans, *Art. 140 Wetboek van Strafrecht* (diss. Tilburg), Arnhem: Gouda Quint bv 1995.

Völker, Baerveldt & Driessen 2008

B. Völker, C. Baerveldt & F. Driessen, 'Vriendschap en criminaliteit bij jongeren', in: I. Weijers & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 209-221.

Van Waesberghe 1906

A.van Waesberghe, *De verwaarloosde en misdadige jeugd*, Antwerpen: Nederlandschen boekhandel.

Warr 1996

M. Warr, 'Organization and instigation in delinquent groups', *Crimonology* 1996, 1, p. 11-37.

58

Weijers 2006

I.Weijers, *Jeugdige dader, volwassen straf?*, Deventer: Kluwer 2006.

Weijers 2010

I.Weijers, 'Jeugdcriminologie', *Strafblad* 2010, p. 338-346.

Yablonsky 1959

L. Yablonsky, 'The delinquent gang as a near-group', *Social Problems* 1959, 1, p. 108-117.

Kamerstukken

Kamerstukken II 1938/39, 42, nr. 1 (MvA).

Kamerstukken II 1961/62, 4141, nr. 5 (MvA).

Kamerstukken I 1965/66, 8300 VI, nr. 81a.

Kamerstukken II 1984/85, 17 476, nr. 5 (MvA).

Kamerstukken II 1984/85, 18 995, nr. 2.

Kamerstukken II 1989/90, 21 327, nr. 3.
Kamerstukken II 1991/92, 21 327, nr. 13 (MvA).
Kamerstukken II 2001/02, 28 292, nr. 2.
Kamerstukken II 2001/02, 28 292, nr. 3 (MvT).
Kamerstukken II 2003/04, 24 587, nr. 97.
Kamerstukken II 2005/06, 30 322, nr. 3 (MvT).
Kamerstukken II 2007/08, 31 467, nr. 3 (MvT).
Kamerstukken II 2008/09, 31 700 VII, nr. 49.
Kamerstukken II 2010/11, 28 741, nr. 17.
Kamerstukken II 18 mei 2011, 26 335.
Kamerstukken II 2011/12, 29 911, nr. 59.
Kamerstukken II 2011/12, 33 000 VI, nr. 2.
Bijlage Kamerstukken II 2004/05, 28 741, nr. 13.
Bijlage Kamerstukken II 2007/08, 24 587, nr. 244.
Bijlage Kamerstukken II 2009/10, 31 101, nr. 8.
Bijlage Kamerstukken II 2011/12, 28 684, nr. 331.
Handelingen II 1878/79, 110, nr. 3.
Handelingen I 1961/62, 5.
Handelingen II 1965/66, 2.
Handelingen II 1981/82, 17 476, nr. 5 (MvA).
Handelingen I 15 maart 1988, 18.
Handelingen II 1993/94, 9.
Aanhangsel Handelingen II 2008/09, 991.
Aanhangsel Handelingen II 2008/09, 1531.
Aanhangsel Handelingen II 2009/10, 1686.

Jurisprudentie

Rechtbanken

Rb. Maastricht 29 maart 2000, *LJN* AA5314.
Rb. Maastricht 29 maart 2000, *LJN* AA5312.
Rb. Haarlem 2 augustus 2005, *LJN* AU0447.
Rb. Amsterdam 27 juli 2006, *LJN* AY6352.
Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5368.
Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5401.
Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5406.

Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5411.
Rb. Amsterdam 31 juli 2006, *LJN* AY5420.
Rb. Zutphen 23 januari 2007, *LJN* AZ9373.
Rb. Dordrecht 29 april 2008, *LJN* BD0829.
Rb. Maastricht 13 mei 2008, *LJN* BD2667.
Rb. Zwolle 9 juni 2009, *LJN* BJ0226.
Rb. Roermond 14 december 2009, *LJN* BK6539.
Rb. Haarlem 30 juli 2010, *LJN* BN2959.
Rb. Haarlem 3 december 2010, *LJN* BP3140.
Rb. Amsterdam 22 april 2011, *LJN* BQ9511.
Rb. 's-Gravenhage 22 april 2011, *LJN* BQ2333.
Rb. Alkmaar 15 juni 2011, *LJN* BR3866.
Rb. Utrecht 7 november 2011, *LJN* BV5150.

Hoge Raad

HR 22 juli 1985, *NJ* 1987, 323.
HR 26 november 1985, *NJ* 1986, 389.
HR 16 oktober 1990, *NJ* 1991, 442.
HR 29 januari 1991, *NJB* 1991, 50.
HR 18 november 1997, *NJ* 1998, 225.
HR 15 mei 2007, *LJN* BA 0502.

Internetbronnen

Nieuwsbericht: 'Eerste zitting jeugdgroepen', www.om.nl.

Zoek op: zitting jeugdgroepen.

Nieuwsbericht: '1760 jeugdgroepen veroorzaken hinder, overlast of zijn crimineel', www.rijksoverheid.nl.

Zoek op: 1760 jeugdgroepen.

Nieuwsbericht: 'Minister Opstelten pakt criminele jeugdgroepen steviger aan', www.rijksoverheid.nl.

Zoek op: aanpak criminele jeugdgroepen.

Nieuwsbericht: 'Jeugdgroepen steeds groter probleem', www.rtlnieuws.nl.

Zoek op: jeugdgroepen 1800.

Nieuwsbericht: 'Geen organisaties. Proefballon jeugdbendes gaat niet op', www.trouw.nl.

Zoek op: jeugdbendes op 11-06-1994.

Brochure Jeugddetentie en Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel), www.om.nl.

Brochure gedragsbeïnvloedende maatregel, www.rijksoverheid.nl.

www.veiligheidshuis.nl.

Handreiking aanpak problematische jeugdgroepen, www.vng.nl.

www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl.